

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra Veřejné správy

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Zachování venkova a možnosti jejich vývoje

Školní rok: **2012/2013**

Vypracovala: **Lucie Bělohlávková**

Vedoucí absolventské práce: **PhD. Jaroslava Kadeřábková, CSc.**

Prohlášení:

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma „Zachování venkova a možnosti jejich vývoje“ jsem vypracovala samostatně. Použitou literaturu a podkladové materiály uvádím v poznámkách pod čarou a v příloženém seznamu literatury.

V Liberci dne 29.dubna 2013

Lucie Bělohlávková

Obsah

1. Úvod	5
2. Vymezení pojmů týkajících se venkova	6
2.1. Venkov	6
2.2. Obec	7
2.3. Sídlo	7
2.4. Město	8
2.5. Statutární město	8
2.6. Městys	9
2.7. Samota	9
2.8. Osada	10
2.9. Urbanizace	11
2.10. Suburbanizace	12
2.11. Gentrifikace	12
2.12. Amenitní migrace	13
3. Přístupy k vymezení venkova	13
3.1. Vymezení venkova podle počtu obyvatel a jejich životní úrovně	14
4. Hlediska vymezení venkovského sídla	16
4.1. Urbanistické hledisko	16
4.2. Architektonické hledisko	16
4.3. Sociální hledisko	17
4.4. Ekonomické hledisko	17
4.5. Historické hledisko	17
4.6. Administrativní hledisko	17
5. Postavení venkovských sídel ve struktuře ČR	17
6. Venkovská sociologie	18
6.1. Venkov očima sociologa	18
6.2. Historie venkovské sociologie	18
7. Vývoj venkova a společnosti na venkově	20
7.1. Historie a její vliv na společnost	20
7.2. Hlavní změny venkovské společnosti	21
7.3. Vývoj venkova v moderní době	22

7.4.	Venkov v postindustriální společnosti	24
8.	Precepce budoucího vývoje venkova	26
9.	Venkovský cestovní ruch	28
9.1.	Formy cestovního ruchu	29
9.2.	Venkovský cestovní ruch	29
9.2.1.	Agroturistika	29
9.2.2.	Ekoagroturistika	30
9.2.3.	Ekoturistika	31
10.	Význam venkova	31
11.	Rozvoj venkova	32
11.1.	Program rozvoje venkova	32
12.	Praktická část	35
12.1.	Obyvatelé města Liberce	36
12.2.	Obyvatelé Sokolče	36
12.3.	Závěr praktické části	37
12.4.	Způsoby řešení zachování tradičního venkova	38
13.	Závěr	39
14.	Resumé	41
15.	Přehled pramenů	42
15.1.	Tištěné zdroje	42
15.2.	Internetové zdroje	43
15.3.	Právní předpisy	43
16.	Přílohy	44

1. ÚVOD

Zachování venkova a možnosti jejich vývoje je téma mé bakalářské práce, které jsem si vybrala z důvodu zájmu pochopení rozdílných životů lidí žijících na venkově a ve městech, pochopení problematiky vývoje venkova, který se dotýká každého z nás.

Ve své práci vás nejdříve seznámím se samotným pojmem venkov a dalšími pojmy, které úzce souvisí s tímto tématem, abyste lépe pochopili důležitost zachování venkova v České republice. Toto jsem si kladla za cíl ve své práci. Zaměřím se hlavně na pojem urbanizace a suburbanizace, které ovlivňují již od minulosti vývoj venkova a vůbec jsou hlavními činnostmi zasahujícími do zachování venkova.

I když neexistuje přesná definice venkova, jak i popisují ve své práci, představím vám několik hledisek, kterými se k ní přiblížím. Popíšu rozdíly mezi venkovskými sídly, městy, obcemi.

Tomuto tématu se věnuje vědní disciplína sociologie, což uvádím ve své práci a vysvětluji tento pojem a jeho historii.

Vývoj venkova zasahuje do minulosti, a proto i ve své práci toto téma neopomínám a pro užší pochopení věnuji historii samostatnou kapitolu.

V dnešní době nezastává venkov jako svou hlavní funkci rurální funkci, ale v moderní společnosti se dále dopředu význam cestovního ruchu. I tomu to tématu se ve své práci věnuji a poukazuji na široké uplatnění venkova, které slouží nejen pro přírodní podmínky, ale také pro ekonomiku státu.

Ve své bakalářské práci se věnuji i praktické části, kterou jsem pojala ve formě výzkumu. Výzkum jsem prováděla pomocí dotazníku, kde jsem oslovila celkem 85 lidí, aby mi odpověděli celkem na 10 otázek. Oslovila jsem obyvatele Liberce a obyvatele malé vesnice ve středních Čechách Sokolče. Závěrem dotazníku se snažím najít řešení problému zachování venkova.

2. VYMEZENÍ POJMŮ TÝKAJÍCÍCH SE VENKOVA

V této kapitole se chci zabývat definicí několika pojmů, které je bezprostředně důležité znát. Jsou jimi každodenně používané venkov, sídlo, samota, osada, vesnice, městy a město. Dále pak odbornější pojmy jako urbanizace, suburbanizace, amenitní migrace a ruralismus, ale i s nimi jsme se minimálně jednou již každý z nás setkali. Pro mou práci je relevantní tyto výrazy znát nejen z doslechu, médií či pouze vědět, že existují, ale podstatné je zmíněné pojmy umět vysvětlit, pochopit a použít.

2.1. VENKOV

Z pohledu definice se jím vyznačuje prostor mimo městské osídlení, kde nalezneme nižší hustotu zalidnění a tradičně je zaměřen na zemědělství. Díky tomu je venkov považován za prostředí méně anonymní, kde se uplatňuje vyšší sociální kontrola.

Vymezení venkova v České republice začalo hlavně v souvislosti s dotačními programy na podporu venkova a snahou upřesnit toto území jako samostatné území. Toto udává již zmíněná hustota osídlení, počet obyvatel, struktura nejen urbanistická ale i socioprofesionální, architektura, komunikace a mnoho jiných aspektů.

V rámci českého Programu rozvoje venkova¹ byl venkovský prostor stanoven podle kritérií OECD² a Eurostatu³ na úrovni jednotek NUTS III⁴ (kraje) tak, že za významně nebo převážně venkovské území bylo označeno celé území České republiky s výjimkou hlavního města Prahy. Na úrovni jednotek NUTS III definuje OECD a EUROSTAT venkovské regiony podle podílu obyvatelstva žijícího ve venkovských obcích (žije-li v nich více než 50 % obyvatel, jde o region převážně venkovský, žije-li v nich více než 15 % obyvatel, jde o region významně venkovský, ostatní regiony jsou převážně městské), přičemž za venkovské jsou považovány obce s hustotou osídlení pod 150 obyv./km².

¹ Program rozvoje venkova byl Postavení venkova v Jihomoravském kraji, Český statistický úřad [online]. Brno 2009. 1. s. [cit. 2013-05-26]. Dostupný na [www.czso.cz/xj/ediciplan.nsf/t/3A004C907B/\\$File/6313610901.doc](http://www.czso.cz/xj/ediciplan.nsf/t/3A004C907B/$File/6313610901.doc) vládou ČR, je svěřen do pravomocí Ministerstva zemědělství. Navazuje na dříve přijaté strategické plány jak České republiky, tak záměry Evropské unie.

² Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (zkráceně OECD z angl. Organisation for Economic Co-operation and Development) je mezivládní organizace 34 ekonomicky nejrozvinutějších států na světě, které přijaly principy demokracie a tržní ekonomiky. OECD vznikla v roce 1961 (zakládací dokument byl podepsán 14. prosince 1960) transformací Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (OEEC), která byla původně zřízena roku 1948 k administraci poválečného Marshallova plánu.

³ Eurostat je statistickým úřadem Evropské unie. Je organizační složkou Evropské komise na úrovni generálního ředitelství. Úkolem Eurostatu je předkládat harmonizovaná statistická data na úrovni celé EU a zároveň poskytovat statistické srovnání regionů (NUTS) a členských států. Jeho ekonomická data také slouží jako základní a oficiální podklad pro rozhodování Evropské centrální banky, a dalších unijních institucí, v ekonomických otázkách. Jeho sídlem je Lucemburk.

⁴ NUTS neboli Nomenklatura územních statistických jednotek, (zkratka z francouzského Nomenclature des Unites Territoriales Statistique, nebo anglického Nomenclature of Units for Territorial Statistics) jsou územní celky vytvořené pro statistické účely Eurostatu (statistický úřad Evropské unie) pro porovnání a analýzu ekonomických ukazatelů, statistické monitorování, přípravu, realizaci a hodnocení regionální politiky členských zemí EU. Klasifikaci NUTS zavedl Eurostat v roce 1988. Normalizovaná klasifikace územních celků v České republice nese název CZ-NUTS.

2.2. OBEC

V odborné literatuře se tradičně pokládá za obec ta, která má méně než 2000 obyvatel, přitom přímo v zákoně o obcích⁵ je používáno číslo 3000:

„ Obec, která má alespoň 3 000 obyvatel, je městem, pokud tak stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády. Sloučí-li se dvě nebo více obcí, z nichž alespoň jedna je městem, je obec po sloučení městem. Rozdělí-li se město na dvě nebo více obcí, pak obec, které zůstane název dosavadního města nebo část jeho názvu a má alespoň 3 000 obyvatel, je i nadále městem. “

Číslo 3000 tedy znamená, že se bavíme už o městě.

Obec je veřejnoprávní korporací, tedy právnickou osobou, která je základní jednotkou veřejné správy. V tomto smyslu je projevem samosprávy i, v různé míře podle typu obce, státní správy. V některých zemích je obcí téměř každé město či vesnice, v jiných zemích je obvyklé, že obec je tvořena větším množstvím vesnic nebo že některá sídla mohou být součástí města.

Území každé obce je vymezeno jedním nebo více katastrálními územími. Zpravidla tvoří území obce navzájem sousedící katastrální území, avšak existují i obce, jejichž území není souvislé a některá část obce nesousedí se zbylým územím obce.

2.3. SÍDLO

Seskupení sídelních jednotek, do kterých spadají i hospodářské objekty a dopravní zařízení na určitém vymezeném území. Toto území bývá urbanisticky odděleno od okolních sídel.

Studiem sídelních útvarů se zabývá věda zvaná geografie sídel. Označujeme se někdy také jako urbánní geografie. Je to geografická disciplína zabývající se studiem historie městského osídlení, vývojem měst, problémy měst a v neposlední řadě prostorovou strukturou. Dále je jejím předmětem studium polohy měst, funkce měst, hierarchie.⁶

⁵ ZÁKON č. 128/2000 Sb. § 3 ze dne 12. dubna 2000

⁶ HAGGETT, Peter. Lidská sídla: The Utilization of EU Funds as a Development of a Local Infrastructure. Editor Pavel Červinka, John R Short. Překlad Vít Štěpánek. Praha: Nakladatelský dům OP, 1994, 256 s. Velká geografická encyklopedie světa. ISBN 80-858-4114-2.

2.4. MĚSTO

Město je sídelní útvar, který je relativně velký. V České republice se v současnosti za město pokládá obec, které byl udělen status města. V Česku je celkem 592 měst, z toho 23 měst se statutem statutárního města.

Specifický je svou demografickou, profesní a sociální skladbou obyvatelstva, což má za následek, že je město více neosobní, anonymní a účelové a to jsou také hlavní znaky města z mého sociologického pohledu. Tím, že ve městech klesá počet osobních vztahů a sociálních kontaktů a naopak roste počet profesionálních vztahů a fyzických kontaktů, koncentrují se zde sociálně patologické jevy jako zločinnost, prostituce, závislosti nebo rozpady manželství, které na venkově nenajdeme tak často.⁷

Profesní struktura ve městě je založena hlavně na průmyslu, službách a obchodu naproti venkovu, kde, jak jsem již zmínila, převažuje zemědělství. Typická je vícepodlažní zástavba, větší hustota zalidnění.⁸

Filosoficky se otázkou města a jeho vztahu k vesnici velmi přínosně zabýval Jan Sokol. Soubor esejů s myšlenkami o vztahu města a vesnice napsal v době druhé světové války esejista Petr Den⁹ a nazval je Pětkrát Kolín. Později vyšly knižně i pod názvem Město.

2.5. STATUTÁRNÍ MĚSTO

Statutární město je město, jehož správa je nebo může být organizována podle základní městské vyhlášky nebo zemského zákona. Oba typy těchto právních norem se označují jako statut města. Status statutárního města může znamenat buď právo města vydat statut města, nebo povinnost města vydat statut města.

V některých státech mají svůj statut všechna města, popřípadě dokonce všechny obce, například na Slovensku, ve Slovinsku a v Itálii.¹⁰

V České republice je statutárním městem město, které má právo si podle základní městské vyhlášky svou správu organizovat. Statutární města v České republice se na rozdíl od

⁷ WITTMANN, Maxmilián. Urbánní prostředí v souvislostech: utváření udržitelného města a jeho přírodní zázemí v souvisejících tématech. Vyd. 1. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2012, 107 s. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-7204-802-1.

⁸ Město. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 9788074293467.

⁹ Petr Den, vlastním jménem Ladislav Radimský (3. dubna 1898, Kolín – 9. září 1970, New York) byl český právník, diplomat, esejista a publicista publikující převážně pod pseudonymem Petr Den. Některé publicistické příspěvky podepisoval také jako Vilém Kostka. Je znám především díky svým příspěvkům vysílaným v období komunistické totality exilovými stanicemi Hlas Ameriky a Rádio Svobodná Evropa.

¹⁰ WITTMANN, Maxmilián. Urbánní prostředí v souvislostech: utváření udržitelného města a jeho přírodní zázemí v souvisejících tématech. Vyd. 1. Editor Pavel Červinka, John R Short. Překlad Vít Štěpánek. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2012, 107 s. Velká geografická encyklopedie světa. ISBN 978-80-7204-802-1.

ostatních měst, obcí a městysů mohou členit na dílčí samosprávné části, jež jsou vymezeny právě ve statutu dotčeného statutárního města. Ač jím není zákonem stanoveno, je podle zvláštního zákona statutárním městem de facto i Praha, avšak formálně se namísto toho označuje jako hlavní město, což je status zahrnující v případě české metropole i znaky statutárního města.

Statutárními městy jsou Kladno, České Budějovice, Plzeň, Karlovy Vary, Ústí nad Labem, Liberec, Jablonec nad Nisou, Hradec Králové, Pardubice, Jihlava, Brno, Zlín, Olomouc, Přerov, Chomutov, Děčín, Frýdek-Místek, Ostrava, Opava, Havířov, Most, Teplice, Karviná, Mladá Boleslav a Prostějov.¹¹

2.6. MĚSTYS (městečko)

Už podle názvu je to městečko mezi městem a vesnicí. Rozlohou jsou to zkrátka menší města, kde se v minulosti konaly trhy pro okolní menší vesnice. Nyní už tento název není příliš používán.

Pochází ze staročeštiny, jak dokládá Gebauerův Staročeský slovník, který uvádí i verzi městis a to, že ve starších dokladech slovo není skloňováno; nejstarší citace je z roku 1605, nejstarší citace pravopisné verze „městys“ pak z roku 1700.¹² Starší etymologické slovníky¹³ vidí jako původní zdvojnásobení městice, která byla zredukována přes městíc do městis.¹⁴

Na konci 20. století došlo k posunu původního významu „obec větší než ves, menší než město, s právem výročních trhů“¹⁵ a pozdější slovníky už slova „s právem výročních trhů“ z definice vypouštějí.¹⁶ Zákon č. 234/2006 Sb., který opětně zavedl status městys, jej užívá právě v tomto novém významu.

2.7. SAMOTA

Typické venkovské lidské obydlí, které je tvořeno jediným domem, výjimečně až dvěma nebo třemi obydlími domky. Pokud mluvíme o úzkých vazbách mezi obyvateli v závislosti na hustotě obydlení, mohu samotou pokládat za obzvlášť intimní území.

¹¹ Zákon č. 128/2000 Sb. o obcích

¹² GEBAUER, Jan. Slovník staročeský. Díl II. K-N. 2. nezměněné vydání. Academia: Praha 1970. Heslo „městys, městis“, s. 343

¹³ HOLUB, Josef; LYER, Stanislav; LUTTERER, Ivan. Stručný etymologický slovník jazyka českého. Praha : SPN, 1978. Heslo „město“, s. 289.

¹⁴ MACHEK, Václav. Etymologický slovník jazyka českého. 3., nezměněné vyd. Praha : Academia, 1971. 866 s. Heslo „místo“, s. 365

¹⁵ Příruční slovník jazyka českého. Díl II. K-M. SN: Praha 1937-1938. Heslo „městys“, s. 794.

¹⁶ Slovník spisovné češtiny. Academia: Praha 2005. ISBN 80-200-1347-4. Heslo městys, s. 177.

Samota obvykle označuje osamocené venkovské lidské obydlí tvořené jediným domem, výjimečně až dvěma nebo třemi obydlými domky.¹⁷ Samota může být také charakterizována nepřítomností dalšího stavení „na doslech“ ani „na dohled“.¹⁸ Samoty obvykle administrativně patří do obce, na jejímž území se nacházejí.

Polohu samoty mohou mít i solitérní venkovská sídla jako zámečky, hospodářské dvory a usedlosti, hájovny, myslivny, mlýny, hamry. Osamocená poloha těchto objektů byla volena pro účelovou činnost vázanou na zemědělskou kulturu (hájovny a myslivny na okraji lesů a obor), na zdroj energie (vodní a větrné mlýny, hamry), na zdroj příjmů (hospody u křížovatek) nebo z důvodu zvláštního společenského postavení vlastníka či obyvatele (reprezentativní sídlo).¹⁹

2.8. OSADA

Osada je prostorově oddělená nebo integrovaná součást obce, která není obvykle samosprávným útvarem. Tento název nenajdeme sice v zákoně, ale jistě se s ním setkáme např. v cenových předpisech, v předpisech o územním plánování a stavebním řádu, o katastru nemovitostí České republiky, o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, o živnostenském podnikání, o správních poplatcích. V minulosti se termín „osada“ používal místo dnešního termínu část obce.

Osady vznikaly v souvislosti s řešením sociálních potřeb (např. bývalé nouzové kolonie), hospodářskou činností (hornictví, těžba dřeva) nebo s využitím volného času (chatová osada, zahrádková kolonie).²⁰

Už Ottův slovník naučný²¹ roku 1906 uváděl: „*Město jest dnes osada s četným obyvatelstvem, živícím se hlavně obchodem a průmyslem, a kromě toho i středisko škol, úřadů a četných kulturních ústavů.*“

Význam osad je v dnešní době hospodářsky a také odpočinkový, protože slouží jako chatové osady nebo zahrádkářské kolonie pro seniory nebo lidi utíkající ve svém volnu za přírodou a klidem a využívají je pro svůj relax.

¹⁷ Kol. aut. 1978: Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850–1970. I. díl/svazek 1. Praha. Federální statistický úřad

¹⁸ Kol. autorů: Principy a pravidla územního plánování, část B.3.3.2.1 Venkovské obce – sídla; Ústav územního rozvoje

¹⁹ Kol. aut. 1978: Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850–1970. I. díl/svazek 1. Praha. Federální statistický úřad

²⁰ Kol. autorů: Principy a pravidla územního plánování, Trendy a koncepce územního rozvoje – část B.3.3.2.1 Venkovské obce – sídla; autor Baše, str. 3, Ústav územního rozvoje

²¹ Ottův slovník naučný, také Ottova encyklopedie, je česká encyklopedie (konverzační lexikon) z let 1888–1909. Dlouhých sto let byl největší českou encyklopedií a až v nedávné době ho v počtu hesel překonala česká verze internetové encyklopedie Wikipedie.

2.9. URBANIZACE

Proces, při kterém se obyvatelstvo koncentruje do měst. Její míra se dá číselně vyjádřit podílem obyvatelstva žijícího ve městech oproti celkovému počtu. Hlavním znakem je koncentrace obyvatelstva do měst a růst měst.

Urbanizace je úzce spojena s průmyslovou revolucí, kdy míra urbanizace stoupala spolu se stěhováním obyvatel zaměstnaných v zemědělství z vesnic do městských továren, což vedlo k vzniku velkého množství městských aglomerací. Světová urbanizace stále stoupá a v současnosti se nachází na 48,6 %. Česká republika má urbanizaci 74,6 %, což znamená, že na vesnici žije pouze čtvrtina obyvatel. V Česku počet obyvatel žijících ve městech už 15 let stagnuje.

V ČR se urbanizace projevila už ve 20. a 30. letech minulého století, kdy většina okresů zaznamenala úbytky obyvatelstva kromě např. Prahy, Českých Budějovic, Hradce Králové, Olomouce, Zlína.

Po druhé světové válce urbanizace pokračuje, dochází k osídlování pohraničí, hlavně měst. Vnitřní směry osídlování pohraničí – hlavně ze sousedících okresů: Čechy – 40 % přistěhovalých – každý 4. ze sousedních okresů se stěhoval. Kladno a Mladá Boleslav byly v té době pohraniční, odtud pocházela nejintenzivnější migrace. Na Moravě byly téměř všechny okresy pohraniční. Významná migrace pocházela z východních okresů. Sudety byly osídleny hlavně z jižních Čech. Došlo k vylidnění Prahy, Brno bylo vylidněno mnohem méně, protože v něm byla jen malá německá menšina. Osídlování v této době se dodnes projevuje kladnými přirozenými přírůstky v těchto oblastech – zpravidla jde právě o okresy, které “dostaly populační injekci po 2. světové válce” – Český Krumlov, Tachov, Sokolov. V 50. letech je ještě větší soustředění obyvatel do měst, masová industrializace, více méně řízená migrace obyvatel do měst.²² Skoro v 70. letech pokračovala urbanizace, ve městech vzrostlo obyvatelstvo o 20 %, podíl městského obyvatelstva činil 67 %. Největší rozvoj měst zaznamenaly jižní Čechy (dáno bytovou výstavbou), potom severní Morava, severní Čechy. Města jako Rožnov pod Radhoštěm, Tachov a Chodov zdvojnásobily počet svých obyvatel. Nejmenší přírůstky zaznamenaly Praha a Brno s pomalým tempem bytové výstavby. Města ve středních Čechách, Opavsko, Karviná a zázemí velkých měst již zaznamenaly první depopulační vlny. Venkovské obce ztratily 400 000 obyvatel.

²² URBAN, Jiří. Venkov pod kolektivizační knutou: okolnosti exemplárního "kulackého" procesu. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2010, 303 s. Moderní dějiny. ISBN 978-807-4290-558.

V 90. letech se urbanizace zpomaluje. Většina měst je depopulačních, roste venkovské obyvatelstvo poprvé po velmi dlouhé době. V ČR žije 75 % obyvatelstva ve městech.²³

2.10. SUBURBANIZACE

Proces růstu oblastí, tzv. suburbií, na okrajích velkých měst. Je to jedna z mnoha příčin nárůstu měst. Město se geograficky rozšiřuje a z příměstských obcí se stávají nové geografické části města. Počátek silné suburbanizační fáze se datuje do 20. Let 20. Století.

Předměstí se osidlují hlavně kvůli tomu, že lidé chtějí vyšší kvalitu života a zdravější životní prostředí. Do suburbanizovaných částí se stěhují spíše střední a vyšší vrstvy obyvatel.

Mnoho obyvatel metropolitních oblastí, kteří pracují v centrální oblasti města, si volí bydliště v předměstích a dojíždějí do práce automobilem nebo hromadnou dopravou. Jiní využívají nových technologických možností a pracují z domova, a to v prostředí, které považují za mnohem příjemnější než ve městě. Tyto procesy se spíše vyskytují v ekonomicky rozvinutých zemích.

„Nevýhodou je, že musí obec investovat do infrastruktury, noví obyvatelé se nemusí sít se starousedlíky a sociálně se nesíjí. Předměstí se vyznačují tím, že jsou přes den téměř „mrtvá“ a slouží pouze pro přespání.“²⁴

2.11. GENTRIFIKACE

Opakem suburbanizace. Jsou to změny, které jsou důsledkem toho, když bohatší lidé nakupují nemovitosti k bydlení v dosud méně prosperujících společenstvích. Tento typ populační změny *„snižuje průmyslové využití půdy, která ustupuje využití pro obchod a bydlení.“²⁵*

²³ MUSIL, J. (1996): Urbanismus. In: Velký sociologický slovník. 2. svazek, P-Z, Karolinum, Praha, str. 1357-1358.

²⁴ Město. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 9788074293467.

²⁵ Venkovský prostor a jeho oživení. Brno: Georgetown, 2007. ISBN 80-251-19-5

2.12. AMENITNÍ MIGRACE

Amenitní migrace označuje stěhování určité skupiny městských obyvatel na venkov (příp. též do starých jader menších měst). Účelem stěhování není ekonomický důvod, ale zájem o kvalitnější život ať už z hlediska životního prostředí nebo specifické kultury. Hlavní příčinou je momentální a velice rychlý rozvoj nových technologií, jako jsou mobilní telefony, internet, sociální sítě, atd., což umožňuje nejen pracovat z domova a tím pádem nepotřebnost navštěvovat centrum města, ale také dostupnost zboží přes internet a zjednodušení komunikace.

Zdá se, že by měla mít pouze pozitivní vliv, ale najdu zde i negativa jako riziko nepřijetí přistěhovalců ze strany původních vesničanů.

3. PŘÍSTUPY K VYMEZENÍ VENKOVA

Ačkoli se na první pohled zdá, díky množství dokumentů týkajících se venkova a jeho vymezení, že je zde jasná a především jednotná odpověď, opak je pravda. Vymezení a definování venkovských obcí, je problém české sídelní struktury. Názory autorů se nescházejí a Český statistický úřad to jen potvrzuje:

„Navzdory zřetelnému vnímání odlišností neexistuje jasná hranice mezi tím, co je ještě město, a tím, co je již venkov; neexistuje totiž ani jednoznačná definice těchto dvou pojmů. Problémy při hledání hranice a definice venkova jsou znásobeny obrovskou variabilitou venkovského osídlení v území, kde se setkáváme s odlehlými osadami či dokonce samotami, klasickými vesnicemi či příměstskými obcemi, které jsou značně zasázeny suburbanizačními tendencemi. Samostatnou kategorií jsou malá městečka městyse, které se často v mnoha ohledech daleko více podobají venkovu než městu. Charakter venkova je rozdílný i na úrovni jednotlivých regionů, kde se z mnoha důvodů (včetně historických) vyvinula často velmi odlišná venkovská osídlení se svým nezaměnitelným rázem. Například středočeský venkov je zcela odlišný od venkova slezského či jihomoravského.“²⁶

Momentálně je v ČR pojem venkov brán jako protiklad slova město. Dříve tomu tak nebylo, a proto ještě dnes některé obce s menším počtem obyvatel nazýváme města a

²⁶ Postavení venkova v Jihomoravském kraji, Český statistický úřad [online]. Brno 2009. 1. s. [cit. 2013-05-26]. Dostupný na [www.czso.cz/xj/edicniplan.nsf/t/3A004C907B/\\$File/6313610901.doc](http://www.czso.cz/xj/edicniplan.nsf/t/3A004C907B/$File/6313610901.doc)

uznáváme je jako města. Pokud chceme tedy vymezit pojem venkov, je potřeba se na něj podívat z více úhlů a pohledů.

Účelem přesného vymezení venkova, resp. venkovských obcí, je najít pokud možno co nejvíce odpovídající regiony, které můžeme nazvat venkovskými. Ty poté z titulu svého označení budou mít nárok na soustředěnou podporu v určitých tematických oblastech.

Exaktní vymezení venkova jako jednoznačně ohraničeného prostoru není v obecné rovině (vzhledem k jeho složitosti a komplexnosti) možné. Přesná definice je nezbytná pouze v jediném případě: pro jasné vymezení příjemců dotací. Jedná se tedy o účelové vymezení pro uplatňování politiky „rozvoje venkova“. Základní podmínkou politik je totiž přesná adresná a právě jedna možnost financování určitého záměru z veřejných zdrojů, aby byla dodržena filozofie transparentnosti.²⁷

Žádný způsob exaktního vymezení venkova však neodráží reálný venkov. Různá existující řešení nejsou zcela správná a nefungují dokonale.

3.1. VYMEZENÍ VENKOVA PODLE POČTU OBYVATEL A JEJICH ŽIVOTNÍ ÚROVNĚ

Jak jsem již uvedla, hlavním rozdělením obcí je podle počtu zde žijících obyvatel. Podle Zákona o obcích se městem stává ta obec, která má minimálně 3000 obyvatel. Zdá se to být jednoduché a jasné vysvětlení na základě logického a matematického myšlení. Problémem tohoto vymezení je však výskyt případů, kdy se obec skládá z více částí a tyto části dohromady překročí stanovenou hranici, i když ani jedna z částí obce nepřekračuje sama o sobě hodnotu 3000 obyvatel. V některých evropských státech je toto konvenční hledisko nastaveno až na velikost 5000 obyvatel.

Na venkově se podle dlouhodobého srovnání zvyšuje absolutní počet obyvatel, počet venkovských obcí se však trvale mírně snižuje, protože zvyšováním počtu obyvatel se původně menší obce přesouvají do vyšších velikostních kategorií.

V posledních letech vzrostl celkový počet obyvatel venkova o 3,3 procenta, zatímco počet obyvatel ČR se zvýšil pouze o 2,3 procenta. Rozdílný vývoj se odehrává uvnitř jednotlivých velikostních kategorií obcí. Zatímco v obcích nad 500 obyvatel se počet obyvatel zvýšil a narostl i počet těchto obcí, v obcích do 500 obyvatel naopak klesal a klesal i jejich

²⁷ Venkovský prostor a jeho oživení. Brno: Georgetown, 2007. ISBN 80-251-19-5

počet. Souhrnně ve sledovaném období ubyla čtyři procenta obcí do 500 obyvatel a počet jejich obyvatel klesl o 2,7 procenta. Nejhorší situace je v tomto směru v obcích s méně než 200 obyvateli. Životaschopnost venkovských obcí však závisí i na mnoha dalších faktorech, zejména na jejich vzdálenosti od center zaměstnanosti.²⁸

Venkovské domácnosti mají více členů než domácnosti městské, přičemž podíl osob ekonomicky aktivních je v nich nižší. Venkované přitom vydělávají podstatně méně než obyvatelé měst. Současně ve všech kategoriích obcí jsou nejvýznamnější položkou příjmy ze závislé činnosti.

Vydání lidí žijících na venkově jsou celkově rovněž nižší než ve městech. Rozdíl je však méně výrazný než u příjmů. Takřka čtvrtinu vydání tvoří prostředky vynaložené na potraviny, nápoje a veřejné stravování, a to jak na venkově, tak ve městech. Zásadní rozdíly však panují v dalších výdajových položkách – zatímco na venkově dominuje spotřební zboží, jež výrazně převažuje nad službami, ve městech je tomu právě naopak. Významnou roli zde samozřejmě hraje horší nabídka a dostupnost služeb na venkově. Nutnost dojíždění z vesnic do větších center – především za prací, do škol, za službami aj. – se nevyhnutně projevuje ve vyšších a nadále rostoucích výdajích na dopravu vynakládaných obyvateli venkova.²⁹

K významné změně došlo v roce 2008 v oblasti půjček domácností – saldo přijatých půjček a splacených úvěrů se mezi venkovem a městy plně vyrovnalo, především však v důsledku změn ekonomického chování městských domácností. Výdaje na potraviny dokonce na venkově i ve městech poklesly. Zvýšily se náklady na bydlení, a to výrazněji ve městech, zatímco na venkově nejvíce vzrostly náklady na dopravu.

Různé vzdělání mezi venkovem a městy se u nás projevují významné rozdíly v úrovni vzdělání a profesní struktuře. S narůstající velikostí kategorií obce roste podíl osob s úplným středním a vysokoškolským vzděláním a naopak klesá podíl vyučených a s nižším středním vzděláním. Úroveň vzdělání se pak odráží v profesním zařazení – podíl technickohospodářských pracovníků roste s velikostí obce.³⁰

Výrazně nižší vzdělanostní úroveň venkovanů determinuje na straně jedné potenciální rozsah jimi zastávaných pracovních pozic, na druhé straně venkovský prostor sám nabízí ve srovnání s městy málo míst pro osoby s vyšším vzděláním. Venkovští obyvatelé jsou v mnohem větší míře závislí přímo na výrobě, a to jak zemědělské, tak zejména průmyslové, a propady v zaměstnanosti v souvislosti s hospodářskou krizí postihují ve hlubší míře venkovské oblasti.

²⁸ Venkovský prostor a jeho oživení. Brno: Georgetown, 2007. ISBN 80-251-19-5

²⁹ Lidé na venkově: Rural dwellers. Editor Pavel Klvač. Dřovice: Občanské sdružení Dřmka, c2011, 73 s. ISBN 978-809-0459-120.

³⁰ URBÁŠKOVÁ, Hana. Udržitelný rozvoj venkova. Vyd. 1. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2012, 136 s. ISBN 978-80-7204-819-9.

Co se týká ekonomické aktivity na venkově, zpráva konstatuje, že obecně lze obyvatele venkovských obcí ve srovnání s obyvateli měst charakterizovat poněkud nižší mírou ekonomické aktivity a vyšší zaměstnaností v zemědělství, průmyslu a stavebnictví.

4. HLEDISKA VYMEZENÍ VENKOVSKÉHO SÍDLA

Ve všech publikacích o venkově a literatuře najdeme pouze obecné definice venkova. Je tedy velice sporné, co nazvat městem a co nazvat venkovem. Dokonce se nově zavádí pojem venkovské sídlo, na které existuje několik hledisek, jak jej vymezit. Sídlo je prostorově oddělená jednotka, kterou tvoří skupina domů a která je oddělena od dalších sídel volným nezastavěným prostorem. Sídlo má nebo alespoň v minulosti mělo obytnou funkci, nebo má rekreační funkci. Tomuto tématu se intenzivně věnuje RNDr. Radim Perlín³¹, a který uvádí tyto hlediska.

4.1. URBANISTICKÉ HLEDISKO

Z tohoto pohledu je venkovské sídlo typické svou strukturou. Tu představují nízkopodlažní zástavby, velké množství rodinných domů s návsi a zelení okolo domu. Náves pro obyvatele těchto domů plní funkci setkávací, kulturní, společenskou a vytváří tak centrum dění okolo zástavby.

4.2. ARCHITEKTONICKÉ HLEDISKO

Z architektonického hlediska perlín vymezuje venkovská sídla jako nízkopodlažní zástavby v individuálních rodinných domech, které nemají vytvořenu část domu k obchodní činnosti nebo službám. Venkovské sídlo má z tohoto hlediska rozsáhlé hospodářské zázemí, které dříve sloužilo např. k chovu domácích zvířat. Nyní ale neslouží k chovu ale k zabezpečení provozu domu a udržení jeho chodu. Domy ve venkovských sídlech disponují dvorem a zahradou. Zahrada je velice členitá a každá část plní speciální funkci.

³¹ Garant odborného semináře SG a RG. Člen hlavního výboru a vědecký tajemník České geografické společnosti.

4.3. SOCIÁLNÍ HLEDISKO

Hledisko sociální nám představuje venkovské sídlo takové, kde se oproti městu setkávají lidé s užší vazbou vzájemných vztahů. Vztahy mezi sousedy jsou podrobovány nepřetržité neformální sociální kontrole, ale jsou více osobní a otevřené.

4.4. EKONOMICKÉ HLEDISKO

Z pohledu ekonomického je venkovské sídlo vyznačující se především zemědělskou činností a výrobou potravin. V dnešní době je zde ale významný podíl ekonomicky aktivních lidí, kteří pracují mimo venkov nebo studují.³²

4.5. HISTORICKÉ HLEDISKO

Historickým okem můžeme venkovské sídlo definovat jako město či vesnice. Zasahuje sem minulost takovým způsobem, že z tohoto hlediska je sídlo městem každé město, které získalo v minulosti statut města. V praxi to znamená, že i sídla, která mají minimum obyvatel, ba ani nesplňují statut obce, by byla označována jako města.

4.6. ADMINISTRATIVNÍ HLEDISKO

Zde označujeme městem ty obce, která stát definuje a která mají právo použít městská práva a městský znak. Toto označení nově propůjčuje městům předseda Poslanecké sněmovny a nemá žádný administrativní nebo jiný význam. Jeho jediný význam je prestižní.

5. POSTAVENÍ VENKOVSKÝCH SÍDEL VE STRUKTUŘE ČR

Český statistický úřad (ČSÚ) vydal soubor třinácti regionálních publikací Postavení venkova v kraji. Tyto publikace popisují venkovský prostor a srovnávají jej s městským prostorem v každém jednotlivém kraji s výjimkou Hlavního města Prahy.

Pracovníci regionálních pracovišť ČSÚ vybrali a uspořádali značné množství údajů o obyvatelstvu, bydlení, zaměstnání a hospodářské struktuře v jednotlivých obcích. Poprvé tak

³² Obnova vesnice: publikace evropské pracovní společnosti pro rozvoj venkova a obnovu vesnice. 1. vyd. Brno: Ministerstvo životního prostředí, 1993, 63 s. ISBN 80-853-6858-7.

mohl vzniknout unikátní soubor informačně obsáhlých studií Postavení venkova v kraji, umožňující srovnání mezi venkovem a městem a mezi kraji navzájem.³³

Za venkovský prostor jsou zde brány všechny obce s velikostí do 2 000 obyvatel, a dále obce s velikostí do 3 000 obyvatel, které mají hustotu zalidnění menší než 150 obyvatel/km².

Venkovský prostor v tomto pojetí tvoří území 5 734 obcí, což představuje 79 % rozlohy státu, na které žije 30 % obyvatel republiky. Venkovská obec je průměrně 11 km² velká a má 550 obyvatel. Hustota zalidnění venkovského prostoru je devětkrát menší v porovnání s prostorem městským.³⁴

Úvaha, že je podíl zemědělské půdy vyšší na venkově než ve městě, se nepotvrdila v pěti krajích (na západě Čech a na severu a východě Moravy). Venkovské obyvatelstvo je mladší nejen vlivem vyšší plodnosti žen a migračního přírůstku, ale i v důsledku vyšší úmrtnosti, zejména na onemocnění oběhové soustavy potvrdil se předpoklad, že se na venkově rodí méně dětí mimo manželství (i když existují území, kde je tomu naopak – např. na Plzeňsku a Karlovarsku), je zde menší rozvodovost (ale i sňatečnost) menší nabídka pracovních míst vede na venkově k nižší ekonomické aktivitě obyvatelstva, zejména osob ve věku 55 – 64 let, a vyšší míře nezaměstnanosti (především osob nad 50 let a žen) rozdíly mezi městským a venkovským prostorem se v ekonomické oblasti zmenšují v zázemí velkých měst, kde probíhá intenzivní bytová výstavba; „*Naproti tomu se v těchto suburbanizovaných územích v důsledku přírůstku obyvatel stěhováním spíše mladších osob liší věková a vzdělanostní struktura zdejších obyvatel od struktury v městském prostoru a na venkově vzdáleném od hospodářských center byly zjištěny výrazné rozdíly mezi venkovským a městským prostorem, přitom venkovský prostor nelze považovat za homogenní – jsou patrné rozdíly mezi oblastmi, které zasáhla suburbanizace a oblastmi periferními.*“³⁵

6. VENKOVSKÁ SOCIOLOGIE

Venkovská sociologie je spjatá se studiem společenského života. Je to historický výraz pro nejširší okruh zkoumání problematiky v oblasti společenských vztahů venkovského obyvatelstva, činného zejména v zemědělství. Venkovská sociologie zahrnuje zkoušku

³³ Obnova vesnice: publikace evropské společnosti pro rozvoj venkova a obnovu vesnice. 1. vyd. Praha: Ministerstvo životního prostředí ČR, 1992, 60 s. ISBN 80-853-6843-9.

³⁴ Obnova vesnice: publikace evropské společnosti pro rozvoj venkova a obnovu vesnice. 1. vyd. Praha: Ministerstvo životního prostředí ČR, 1992, 60 s. ISBN 80-853-6843-9.

³⁵ Venkovský prostor a jeho oživení. Brno: Georgetown, 2007. ISBN 80-251-19-5.

statistických dat, rozhovory, sociální teorie, pozorování, výzkum průzkumu, a mnoho jiných technik.

Tato věda si dává za úkol poznat obecné zákonitosti společenských vztahů a jevů na venkovském území, kde převládá zemědělství a je ovlivněno vědeckými a technickými pokroky. Zabývá se všemi vztahy, které vznikají mezi venkovem a městem a také jejich spory.³⁶

Hledá odpověď na otázky: Čím se lidé na venkově zabývají? Jaké lidé na venkově navazují vztahy? Jak jsou vztahy na venkově institucionalizované a organizované?³⁷

6.1. VENKOV OČIMA SOCIOLOGA

Věra Majerová³⁸:

„Sociologie venkova a zemědělství má v českých zemích relativně dlouhou tradici, která byla ovšem několikrát, v různých historických obdobích, přerušena. Ačkoliv by jako aplikovaná disciplína měla mít možnost do rozvoje venkova hovořit, v minulosti tomu tak bylo málokdy. Málokterý sociální jev či proces je jednoznačný a lze v něm snadno nalézt příčinné souvislosti. Sociální realita venkova je příkladem velice komplexního průniku závislostí a souvislostí, které vyplývají z ekonomických, politických i sociálních předpokladů. Sociologové se pokoušejí o co nejpřesnější popis a porozumění jevům, které jsou zachytitelné a sledovatelné. Zdokonalování metod a technik sociologického výzkumu pomáhá nashromáždit data, s jejichž využitím je rozhodování snazší. V současné době se zdá, že sociologie venkova má před sebou období, kdy může využít svou teoretickou základnu a prokázat, jako aplikovaná disciplína, svou užitečnost.“

6.2. HISTORIE VENKOVSKÉ SOCIOLOGIE

Během pozdní průmyslové revoluce se venkovská sociologie stala zásadní. Nejen že se zvedli příjmy ale i kvalita života. To způsobilo, že vznikla různorodost mezi městskými a

³⁶ LUX, Martin. Bydlení a sociologie: publikace evropské pracovní společnosti pro rozvoj venkova a obnovu vesnice. Vyd. 1. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2005, 350 s. Sociologie (Grada). ISBN 0038-0288.

³⁷ SOCIOLOGIE. Praha: aRGO, 2000. ISBN 9788074520167

³⁸ Prof. PhDr. Ing. Věra Majerová, CSc. je socioložka a ekonomka. Vystudovala Vysokou školu zemědělskou v Českých Budějovicích a Filosofickou fakultu UK v Praze. Vědeckou hodnost CSc. získala na Vysoké škole ekonomické v Praze. Pracovala sedm let v zemědělském provozu, osmnáct let ve Výzkumném ústavu zemědělské ekonomiky a výživy v Praze. Od roku 1992 působí na České zemědělské universitě v Praze, v současné době vede katedru humanitních věd a Sociologickou laboratoř na provozně ekonomické fakultě ČZU v Praze. Absolvovala studijní stáže ve Velké Británii a účastnila se řady konferencí a pracovních setkání v evropských zemích, Kanadě a Austrálii. Zaměřuje se především na sociologii venkova a zemědělství, socio-ekonomické analýzy venkovského prostoru, sociální jevy a procesy na českém venkově.

venkovskými obyvateli. Už Georg Simmel³⁹ se ve svém díle *The Metropolis and Mental Life* zaměřil na rostoucí proces urbanizace a efekt, jenž tento proces má na sociální odcizení a anonymitu.

Dalším, kdo se tímto tématem úzce zabýval, byl Max Weber⁴⁰. Byl zastáncem ideálního typu města:

„Pro vytvoření plnohodnotné městské společnosti a osídlení musí být zřejmá relativní převaha obchodně komerčních vztahů v osídlení jako celku. Středověké město se vyznačuje následujícími rysy: opevnění, trh, vlastní soud, alespoň částečná samostatnost a správa úřady, na jejichž volbě se účastní měšťané“.

Hlavní vliv na studium sociologie města měla Chicagská škola⁴¹, která se objevuje i v sociální geografii a sociální ekologii.

7. VÝVOJ VENKOVA A SPOLEČNOSTI NA VENKOVĚ

7.1. HISTORIE A JEJÍ VLIV NA SPOLEČNOST

Pro většinu dosavadního vývoje společnosti bylo charakteristické ostré ohraničení města a venkova. Symbolem byly hradby středověkého města: uvnitř hradeb byla soustředěna rozhodovací i donucovací moc, obchod, specializovaná výroba a specializované služby, mimo hradby se většina obyvatel živila zemědělstvím. Městské hradby oddělovaly volnou „venkovskou“ krajinu s poli, lesy a venkovskými sídly od hustě zastavěné plochy měst.

Podíly městského a venkovského obyvatelstva se dlouhodobě neměnily. To neznamená, že zůstávaly stále stejné, ale oscillovaly v závislosti na hospodářském a populačním vývoji: v období růstu a prosperity se podíl městského obyvatelstva zpravidla zvyšoval (v českých zemích např. v období vrcholného středověku nebo v 16. Století), v obdobích stagnace a úpadku se zvyšoval podíl obyvatel bydlících na venkově (např. pozdní středověk nebo 17. Století). Podíl městského obyvatelstva v předmoderních společnostech nepřesahoval 10 %.⁴²

³⁹ Georg Simmel (1. března 1858 Berlín – 28. září 1918 Štrasburk) byl německý filosof a sociolog, představitel formální sociologie a filosofie života. Bývá řazen mezi "otce zakladatele" moderní sociologie.

⁴⁰ Max Weber (21. dubna 1864 – 14. června 1920) byl německý sociolog a ekonom. Bývá řazen mezi tzv. otce zakladatele sociologie.

⁴¹ Chicagská škola je označení myšlenkového proudu v sociologii, který se začal utvářet ve 20. letech 20. století na univerzitě v Chicagu. Mezi profesionální zájmy autorů hlásících se k této škole patřila především sociologie města a kriminologie

⁴² LUX, Martin. Bydlení a sociologie: publikace evropské pracovní společnosti pro rozvoj venkova a obnovu vesnice. Vyd. 1. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2005, 350 s. Sociologie (Grada). ISBN 0038-0288.

Chápeme-li venkov jako zemědělsky využívanou krajinu se sídly, která jsou domovem lidí, kteří tuto kulturní krajinu vytvářejí a udržují, potom je možné konec předmoderní doby považovat za vrcholné období v historii českého venkova. Časově je možné toto období přibližně ohraničit Vestfálským mírem a napoleonskými válkami, kulturně je ho možné vymezit obdobím baroka. V tomto období tvořil venkov téměř celé území českých zemí. Nevenkovská „divočina“ jako hospodářsky nevyužívané území téměř neexistovala, resp. byla omezena na malá a izolovaná území v pohraničních horách (močály a pralesy). Města byla dosud omezena svým středověkým půdorysem a žila v nich jen relativně malá část obyvatel, ne více než desetina populace. Venkov v této době zaznamenal dlouhé období příznivého populačního vývoje s nižší frekvencí výskytu pandemií a pomalým, ale trvalým zvyšováním počtu obyvatel. Venkovská sídla se plošně rozrůstala výstavbou nových domů a ojediněle byla zakládána nová.⁴³

7.2. HLAVNÍ ZMĚNY VENKOVSKÉ SPOLEČNOSTI

Transformace agrární společnosti na společnost industriální byla historicky největší změnou způsobu života, významově srovnatelná snad jen s přechodem k zemědělství a usedlému způsobu života. *„Symbolem této transformace je průmyslová revoluce, avšak změny zasáhly všechny oblasti lidského života i krajinu, v níž společnost žije. Proces industrializace v českých zemích těsně souvisel s procesem zvyšování územní koncentrace obyvatelstva a procesem urbanizace.“*⁴⁴

Proces urbanizace začíná dlouhodobým zvyšováním podílu městského obyvatelstva. I v předmoderní společnosti docházelo k růstu měst a již bylo uvedeno, že podíl městského obyvatelstva osciloval především v závislosti na hospodářské (a epidemiologické) situaci. Dlouhodobě se však podíl městského obyvatelstva neměnil a zůstával velmi nízký. Ke zvyšování populačního významu měst dochází teprve v moderní době. Urbanizace spojená se zvyšováním územní koncentrace obyvatelstva je moderní (časově omezený) proces: nedochází k ní v předmoderní ani v postmoderní společnosti. Urbanizaci spojenou s nárůstem územní koncentrace obyvatelstva a zvyšováním podílu městského obyvatelstva označujeme jako extenzivní urbanizaci.

Změny, které přinesla transformace od agrární k industriální společnosti, byly komplexní a zasáhly každou oblast života. Součástí „modernizace“ jako procesu přechodu od

⁴³ KUBÁTOVÁ, Helena. Sociologie životního způsobu: publikace evropské pracovní společnosti pro rozvoj venkova a obnovu vesnice. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2010, 272 s. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-2456-0.

⁴⁴ Venkovský prostor a jeho oživení. Brno: Georgetown, 2007. ISBN 80-251-19-5

předmoderní (tradiční, agrární) k moderní (industriální) společnosti jsou vedle industrializace a urbanizace také např. demografický přechod, vznik národní identity, vznik univerzálního vzdělávacího systému nebo sekularizace. Venkov se v průběhu modernizace společnosti stává jakýmsi „zbytkovým prostorem“. Modernita a její jednotlivé aspekty se šíří nerovnoměrně („difuze inovace“).

Obyvatelstvo, výroba, školy (i např. národní obrození) se stále více koncentrují do měst, na venkově zůstává méně vzdělané obyvatelstvo, věnující se do značné míry stále zemědělské výrobě. Mezi městy a venkovem existují silné vztahy, ty jsou však nerovné, polarizační: města rostou díky příchodu obyvatel z venkova a spoléhají i na dodávky potravin a vody. Obyvatelé venkova jsou jako dříve závislí na službách a obchodu ve městech, nyní je však ve městech koncentrována i většina pracovních příležitostí a v důsledku rostoucí potřeby vzdělání a kvalifikace jako podmínky vzestupné sociální mobility vzrostl také význam škol, soustředěných ve městech. Díky centralizaci a byrokratizaci moderních států výrazně vzrostl také význam řídicích funkcí, koncentrovaných ve městech.

Demografický přechod proběhl dříve ve městech než na venkově. Vyšší přirozený přírůstek venkovského obyvatelstva v pozdějších fázích demografického přechodu dlouho dokázal nahradit populační ztrátu vyvolanou emigrací do měst. Po ukončení demografického přechodu na venkově však v řadě regionů a sídel začalo docházet nejen ke snižování podílu venkovského obyvatelstva, ale i ke snižování jeho absolutního počtu (depopulace).

7.3. VÝVOJ VENKOVA V MODERNÍ DOBĚ

Moderní doba se vnitřně dělí do řady fází, lišících se např. dynamikou růstu jednotlivých výrobních (průmyslových) odvětví nebo převažující formou dopravy. Je však účelné vymezit alespoň dvě fáze, v nichž se role venkova v moderní společnosti lišila. Jejich přibližným časovým rozhraním v českých zemích je druhá světová válka.

Ve druhé polovině 19. Století a první polovině 20. Století se v českých zemích rychle zvyšoval podíl městského obyvatelstva a narůstala územní koncentrace obyvatelstva (nejrychleji v období 1890–1910), avšak většina obyvatel nadále žila na venkově a většina venkovského obyvatelstva na venkově také pracovala (v zemědělství a řemeslné výrobě). Vysoký přirozený přírůstek obyvatel v období demografického přechodu (v českých zemích cca 1870–1950) byl zdrojem celkového populačního růstu a migrace z venkova do měst byla zdrojem rychlého růstu měst.⁴⁵

⁴⁵ Venkovský prostor a jeho oživení. Brno: Georgetown, 2007. ISBN 80-251-19-5

S výjimkou jižních Čech a let první světové války se však absolutní počet venkovského obyvatelstva nesnižoval. Lidé z venkova se za prací ve městech stěhovali, rozsáhlejší dojížděku za prací dopravní infrastruktura neumožňovala. Rostla především největší města (zjednodušeně: čím větší město, tím rychlejší růst). Rostoucí města zvětšovala svoji plochu, jejich růst byl z územního hlediska kontinuální; pouze ke konci období se v okolí Prahy a Brna začala projevovat omezená suburbanizace (podél železničních tratí). Populační růst a zvyšování životní úrovně byly příčinou zvýšení poptávky po zemědělských produktech: počet pracovních příležitostí v zemědělství tak i přes postupné zavádění nových technologií neklesal. V důsledku urbanizace a industrializace docházelo ke snižování relativního populačního a výrobního významu venkova, aniž by se však jeho absolutní populační a výrobní rozsah zmenšoval. Demografická síla venkova i jeho přetrvávající výrobní význam byly zdrojem jeho politické síly.

Pro vývoj venkova v období „socialistické modernizace“ bylo charakteristické prolínání přirozených procesů se snahami o jejich ideologicky, resp. Mocensky motivované ovlivňování. Stěhování obyvatel z venkova do měst je typickým projevem extenzivní fáze urbanizace, avšak tzv. kolektivizací zemědělské výroby a její mechanizací bylo významně zesíleno, resp. Urychleno. Podobně zpomalení růstu největších měst ve srovnání se středními i menšími městy je typickým příznakem pokročilé extenzivní urbanizace, v poválečném Československu však bylo zesíleno ideologicky motivovaným útlumem největších center a preferencí růstu okresních měst. Snaha o vyrovnávání regionálních rozdílů („oblastní plánování“) se projevovala snižováním rozdílů mezi okresy, ale současně přispívala k prohlubování polarizace mezi okresními městy a jejich venkovským zázemím. Přirozený přírůstek po ukončení demografického přechodu již nemohl kompenzovat migrační ztrátu a počet obyvatel venkovských sídel se začal snižovat i absolutně. K depopulaci venkova významně přispělo také vyhnání Němců a dosídlování pohraničí. Depopulace vyvolaná dlouhodobou selektivní emigrací se odrazila v nepříznivé věkové a vzdělanostní struktuře obyvatel venkova. Počet pracovních příležitostí na venkově klesal rychleji než počet obyvatel: mechanizace zemědělství a útlum živností spolu s investicemi do průmyslu byly příčinou nejen pokračující migrace z venkova do měst, ale také nárůstu dojížděky za prací z venkova do měst. Tu umožnilo zlepšení dopravní infrastruktury (zejména hromadná autobusová doprava). Uplatňování střediskové soustavy osídlení v 70. a 80. letech přispělo k diferenciaci venkovských sídel 16 podle jejich velikosti a polohy (zjednodušeně: žádné investice do malých a odlehlých sídel, preference vybraných „středisek osídlení místního významu“). Absence polohové renty spolu s koncentrací „hromadné bytové výstavby“ do okresních měst a

dalších „*středisek osídlení obvodního významu*“⁴⁶ byly příčinou pokračujícího růstu měst v jejich kompaktní podobě. V kontrastu s vývojem v západní Evropě, kde masivní suburbanizace spojená především s individuální automobilovou dopravou přispěla k prolínání městských a venkovských zón, v socialistickém Československu zůstala zachována ostrá fyzická hranice mezi městem a venkovem, reprezentovaná „hradbou“ panelových sídlišť.

7.4. VENKOV V POSTINDUSTRIÁLNÍ SPOLEČNOSTI

V uplynulých desetiletích došlo a v současnosti dále dochází k další zásadní transformaci společenského života. Tento přechod je označován jako „*přechod od industriální k postindustriální společnosti, nebo od modernity k postmodernitě*.“⁴⁷ Vzhledem k významu informací a informačních technologií je nová fáze vývoje společnosti označována jako informační společnost.

Pro roli venkova v postindustriální společnosti jsou nejvýznamnější především změny sídelního systému. Ty jsou souhrnně označovány jako přechod od extenzivní k intenzivní (též intenzifikační) fázi urbanizace. Proces urbanizace (v širokém chápání, tj. proces změny sídelní struktury) v tomto pojetí nekončí, ale získává kvalitativně jiný charakter. Podíl obyvatel žijících ve městech se již dále nezvyšuje. Města a venkov zůstávají propojena intenzivní migrací, avšak na rozdíl od předchozího období, kdy převažovala migrace z venkova do měst, převažuje obousměrná migrace (tj. nízký podíl saldové složky migrace).⁴⁸ Podobně intenzita dojížděky za prací zůstává vysoká, ale v důsledku prohlubující se územní specializace se i v případě dojížděky snižuje podíl saldové složky. Nezvyšuje se územní koncentrace obyvatel, pokračuje však územní koncentrace progresivních činností (kvartérní aktivity) a řídicích funkcí. Důsledkem těchto změn je prohlubující se funkční specializace jednotlivých částí sídelního systému. Důsledkem specializace částí sídelního systému a jejich intenzivnějšího funkčního propojení (vztahů mezi sídly) je stírání hranice mezi městem a venkovem. „*Tradiční dualita město versus venkov má stále více jen historický a symbolický význam, zatímco v realitě je nahrazena kontinuem míst s různým poměrem „typických“ rysů venkova a města.*“⁴⁹

Řada procesů utvářejících a integrujících sídelní systém se kvalitativně proměňuje, v některých případech dochází i k otočení směrů těchto procesů. Podmínkou vzestupné sociální mobility (a růstu moci, bohatství i životní úrovně) člena moderní společnosti zpravidla byla migrace do města, zvláště do hlavního města.

⁴⁶ Venkovský prostor a jeho oživení. Brno: Georgetown, 2007. ISBN 80-251-19-5

⁴⁷ Město. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 9788074293467.

⁴⁸ Cestovní ruch a Evropská unie. Praha: Univerzita J.A. Komenského Praha, 2011. ISBN 9788074520167.

⁴⁹ Město. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 9788074293467.

V postindustriální společnosti bohatší a vlivní lidé ve snaze zvýšit si životní úroveň odcházejí z měst a stěhují se do prostředí, které podle všech konvenčních kritérií můžeme označit za venkovské. Hlavní součástí těchto „obrácených“ migračních proudů je suburbanizace, ale patří sem (na vyšší měřítkové úrovni) i migrace ze starých průmyslových oblastí (tzv. rustbelts) do oblastí bez tradičního průmyslu, jejichž ekonomika je založena na informačních technologiích a dalších kvartérních činnostech (tzv. sunbelts – viz Knox, 2002) i kvantitativně méně významné migrační proudy z měst do rurálních oblastí zcela mimo metropolitní areály.⁵⁰

Podobně jako se proměňují sídelní preference lidí při volbě místa bydliště, proměňují se také lokalizační strategie firem. Pro celou řadu výrobních i obslužných činností se z hlediska nákladů na pozemky i pracovní sílu stává výhodná lokalizace mimo vlastní města, avšak zpravidla v poloze dobře napojené na dopravní a/nebo telekomunikační infrastrukturu. Významný rozdíl mezi městem a venkovem je tak v postindustriální společnosti zastiňován rozdílem mezi metropolitními oblastmi a jejich komunikačními spojnici na jedné straně a ostatním územím na straně druhé. Součástí metropolitních oblastí jsou jak města, tak venkov, ty jsou však vzájemně těsně propojeny díky územní dělbě funkcí. Mají společný vysoký podíl progresivních terciérních a kvartérních činností na hospodářství i zaměstnanosti. Mimo metropolitní areály a jejich spojnice zůstává „ostatní“ území, opět tvořené jak městy (avšak jen středně velkými a malými městy), tak venkovem. Toto území má omezené předpoklady pro rozvoj progresivních terciérních a kvartérních činností a zůstává specializováno na sekundární a primární ekonomické aktivity a na cestovní ruch.⁵¹

Rozdíl ve způsobu života a životní úrovni jednotlivců i vlivu jednotlivých částí systému na celý systém, který v moderní společnosti existoval mezi městy a venkovem, je tak v postindustriální společnosti nahrazován rozdílem mezi metropolitními oblastmi (a jejich spojnici) a ostatním, nemetropolitním územím. Současně s rozměňováním hranice mezi městem venkovem se vytváří nová diferenciacie (na měřítkově vyšší úrovni): pro obyvatele středně velkého města nebo pro obyvatele venkovského sídla je nyní důležité, zda jejich sídlo leží v metropolitní oblasti nebo mimo ni. Tento rozdíl dříve nebyl významný. Součástí této transformace je i objevující se rozdíl mezi novým venkovem metropolitních území a „tradičním“ venkovem. Za metropolitní oblasti v ČR považujeme dvanáct největších sídelních aglomerací (v regionu Jihovýchod je to pouze brněnská aglomerace). V průběhu moderní doby se většina obyvatel v hospodářsky vyspělých zemích, tedy i v ČR, přesunula z venkova do měst. Život ve městech pro ně přestal být atraktivním cílem, ale stal se všední nezbytností.

⁵⁰ Čtení o hradech, zámcích a městech. Praha: Ottovo nakladatelství, 2007. ISBN 8073606151.

⁵¹ Cestovní ruch a Evropská unie. Praha: Univerzita J.A. Komenského Praha, 2011. ISBN 9788074520167.

Současně s růstem měst začaly narůstat také negativní průvodní rysy života ve městech (znečištění prostředí, nedostatek volného prostoru, dopravní zatížení apod.). Již po jedné či dvou generacích života ve městě se lidé začali obracet k venkovu jako k estetickému ideálu a místu rekreace. Součástí tohoto zájmu je možná i archetypální potřeba pobytu ve venkovském prostředí a pro některé i práce s půdou. Hlavními projevy oživení zájmu o venkov je chalupaření a venkovská turistika. Tento zájem a obdiv k venkovské krajině má pozitivní dopad na zachování a údržbu venkovské kulturní krajiny a v některých případech umožnil samotné fyzické přežití venkovských sídel. Současně však „vytváří potenciál pro konflikt mezi pohledem na venkov v představách obyvatel měst a metropolitních oblastí a v představách samotných obyvatel tradičního venkova.“⁵² Ztrátu identity venkova lze považovat za největší problém venkova v postindustriální společnosti.

Současný stav venkovského osídlení a venkovského prostoru je výsledkem dlouhodobého působení řady procesů a vlivů. Významná byla vždy vazba venkov-město a intenzita interakcí neustále narůstá. Dnes probíhají socioekonomické procesy značně diverzifikovaně a převážně obousměrně. Rovněž samotný venkov je vnitřně diverzifikovaný. K jeho koncepčnímu rozvoji je třeba poznat a pochopit jeho strukturu i procesy a pokud možno je uchopit i kvantitativně, aby byla možnost sledovat je ve vzájemné provázanosti a zdůvodněné disparity akceptovat při podpoře rozvojových procesů. Následující podkapitola vytváří rámec pro obecné uchopení venkova jako specifického prostoru. Základnu pro jeho analytické hodnocení rozpracovává podkapitola 1.3, která vymezuje základní typologie venkova využívané při průzkumu jednotlivých rozvojových oblastí.⁵³

8. PERCEPCE BUDOUCÍHO VÝVOJE VENKOVA

„Zemědělský sektor ČR prošel transformačním vývojem, který přinesl řadu pozitivních výsledků, avšak i přetrvávající problémy. Zkušenosti ukazují, že zemědělství potřebuje funkční venkovský prostor a naopak, venkovský prostor potřebuje funkční zemědělství. Zemědělství tak bude stabilizovat pouze okresy s příznivými podmínkami, ale u ostatních aspoň částečně zemědělských okresů bude potřeba dalších intervencí.“⁵⁴

Podle Národního strategického plánu rozvoje venkova pro roky 2007- 2013 se rozvoj venkovských oblastí orientuje především na změnu své hospodářské struktury, zejména

⁵² Historický lexikon obcí České republiky 1869 - 2005. Praha: Daranus, 2006. ISBN 8025013103.

⁵³ Venkovský prostor a jeho oživení. Brno: Georgetown, 2007. ISBN 80-251-19-5.

⁵⁴ PĚLUCHA, M. *Rozvoj venkova*, 2006. s. 41

z důvodu zvýšení atraktivity tohoto prostředí pro nově příchozí obyvatelé. Všeho by mělo být dosaženo tvorbou atraktivního prostředí pro bydlení a podnikání obzvláště pro malé a střední podnikatele, a s tím také dále spojené zvyšování pracovních příležitostí. Budoucnost těchto oblastí je zvláště založena na využití obnovitelných zdrojů energie, hlavně biomasy⁵⁵, jež je v těchto oblastech hojně zastoupena. Vedle vodních elektráren je biomasa jednou z hlavních forem zdrojů obnovitelné energie. Použití těchto zdrojů energie na krajině nezanechá žádné lidské zásahy, ba naopak, by její záměrná tvorba napomáhala ekologii krajiny, využití nepoužívané půdy a v konečném efektu by docházelo k již zmíněnému nárůstu pracovních a obchodních příležitostí.⁵⁶

V dnešní době se stává problémem i kvalita jednotlivých produktů dodávaných na trh, vše je spojené s rostoucím zájmem obyvatel o zdravotní životní styl a ochranu životního prostředí. Důležitým „odvětvím“ se stává i ekologické zemědělství. Poptávka po ekologicky a zdravotně nezávadných potravinách a surovinách se spolu s rostoucí životní úrovní zvyšuje, a proto je také cílem státních intervencí, aby se v budoucnu změnila důležitá technologie výroby a nastala její modernizace, a s tím i produkce výrobků s požadovanou kvalitou.⁵⁷ Tento způsob ekologického zemědělství využívá k okolnímu přírodnímu prostředí ohleduplné prostředky, jež zabráňují rozmnožování škůdců a škodlivých chorob v zemědělství a dbá tak na celý ekosystém.

Většina venkovských oblastí má výhodnou geografickou polohu v pohraničí, která jim napomáhá k šíření se na mezinárodní trhy. Zemědělské subjekty by tedy i pomocí ekologického zemědělství měly být konkurenceschopnější i v zahraničním srovnání, a mohly by tak přitahovat do sektoru více mladých lidí.⁵⁸

Dalším důležitým odvětvím, jež by napomohla ke stabilizaci těchto oblastí, je cestovní ruch. Toto odvětví je jedním z nejperspektivnějších a v dnešní době nejvíce se vyvíjejících. Je ohleduplné ke krajině a prospívá udržitelnému rozvoji venkova. Ve venkovském prostoru má pro svůj rozvoj příznivé podmínky, jelikož tento prostor je povětšinou nepoznamenán lidským zásahem. Zůstala zde zachována spousta historických a kulturních památek a součástí krajiny jsou také chráněná území. Na našem území začala být z těchto důvodů budována spousta cyklostezek či pěších cest. Cestovní ruch je pro oblast přínosný, jak už zvýšením pracovních míst, tak také následným zvýšením příjmů z turismu.

⁵⁵ Dle díla *Obnovitelné zdroje energie a možnosti jejich uplatnění v České republice se biomasou rozumí: „biologicky rozložitelná část výrobků a zbytků zemědělství, lesnictví a souvisejících průmyslových odvětví. Nejčastěji dřevo a dřevní odpad, sláma obilovina olejnin, bioplyn.“* s. 113

⁵⁶ *Obnovitelné zdroje energie možnosti jejich uplatnění v ČR, 2007.* s. 113

⁵⁷ PĚLUCHA, M. *Rozvoj venkova, 2006.* s. 42

⁵⁸ PĚLUCHA, M. *Rozvoj venkova, 2006.* s. 41

V neposlední řadě také na venkově dochází k prudkému nárůstu populace, způsobeným migrací obyvatelstva z měst na jejich periferie. Důležitým faktem může být i vzrůstající trend odchodu obyvatel v postproduktivním věku na venkov. Kde si pak v hojné míře zakládají vlastní hospodářství, které se pro ně stává zdrojem kvalitních a méně nákladných potravin. Venkovské oblasti jsou spojeny se zdravým ovzduším, nízkým hlukem a vyšší atraktivitou okolního prostředí.⁵⁹

Naopak venkovský prostor se nikdy nebude vyskytovat v oblastech kolem velkých měst. Lidé žijící v těchto periferiích povětšinou dojíždějí do velkých měst za prací a pozemky jsou zde využívány převážně ke spekulacím. Tyto místa budou v budoucnosti využívána spíše pro volnočasové aktivity městského obyvatelstva- stavba parků, hřišť či sportovních areálů. Životní úroveň měst se neustále zvyšuje, ale reakcí na to je stále těžší lokalizace firem poblíž velkých center z důvodu zdražování pozemků.

V podstatné míře se mění proces dlouho přetrvávající urbanizace. Počet městských obyvatel se nadále nezvětšuje, ale dochází ke změně migrace. Rozdílem však je, že lidé nemigrují pouze z venkova do měst, ale také v stejné míře zpět na venkov. Intenzita dojíždění obyvatel za prací je stále vysoká, ale neustále se snižuje s prohlubující se územní specializací. V městských oblastech se vytváří a rozšiřuje dosud neznámý kvartární sektor. Následkem těchto změn je prohlubující funkční specializace jednotlivých sídel a také postupné vymizení hranic mezi venkovským a městským prostorem. Neustálým problémem je také kapacita silniční infrastruktury v okresech či závažnost znečištěného ovzduší.⁶⁰

9. VENKOVSKÝ CESTOVNÍ RUCH

Venkov a zemědělství ještě v nedávné době spolu úzce souvisely. Dnes je venkov bydlištěm, rekreačním územím, hospodářskou jednotkou, místem společenských kontaktů, kulturním i přírodním prostorem. Sociální i ekonomický rozvoj se však ve venkovských oblastech v důsledku hlubokých společenských změn v ČR za posledních 15 let zásadně změnil. Když se zvyšuje volný čas a příjmy obyvatelstva, zvyšují se i požadavky na blízkost přírody, poznávání přírody a nároky na trávení volného času. Vzájemně s tím stoupá rozvoj forem turismu ve venkovském prostoru. Stále zkušenější a citlivější rekreant hledá rekreační oblasti, kde existují různorodé aktivity a bohaté kulturní vyžití v nenarušeném přírodním prostředí. Právě na venkově zůstává nedostatečně využito mnoho kapitálu ve formě původní

⁵⁹ MAJEROVÁ, V. *Český venkov: Život mladých a starých lidí 2004*. Česká zemědělská univerzita, 2005. s. 23

⁶⁰ BINEK, Jan. *Venkovský prostor a jeho oživení*. Brno: Georgetown, 2007, 137 s

regionální kultury a relativně neznehodnocené přírody. Jde o značný potenciál cestovního ruchu, jehož využívání by mohlo být zdrojem růstu životní úrovně venkovských obyvatel a současně zabezpečovat udržitelnost venkovské krajiny⁶¹.

9.1. Formy cestovního ruchu

Šetrné formy cestovního ruchu představují takový rozvoj cestovního ruchu, který nenarušuje životní prostředí. V zahraniční literatuře se můžeme setkat s pojmem „zelený cestovní ruch“, který představuje aktivní formy cestovního ruchu ve volné přírodě a v mírně osídlených oblastech, respektující a chránící přírodu, nebo s pojmem alternativní cestovní ruch⁶²- což podtrhuje rozdíl mezi cestovním ruchem v malých skupinkách, který respektuje potřeby a zvyky místní komunity, oproti masovému cestovnímu ruchu s jeho negativními vlivy na sociální a kulturní prostředí a na životní prostředí obecně. Tento druh cestovního ruchu probíhá většinou na venkově, a proto řada autorů často hovoří o venkovském cestovním ruchu.⁶³

9.2. Venkovský cestovní ruch⁶⁴

Venkovský cestovní ruch představuje souborné označení pro druh cestovního ruchu s vícedenním pobytem a s rekreačními aktivitami na venkově. Jde např. o pěší turistiku, jízdu na kole či na koni, pozorování domácích zvířat a péče o ně, konzumace potravin vyrobených na farmě. Jeho rozvoj souvisí s rozvojem venkova, budováním turistických tras a cyklostezek, s rozvojem farem a alternativního zemědělství. Zahrnuje různé formy šetrného cestovního ruchu, kam můžeme zařadit agroturistiku, ekoagroturistiku, ekoturistiku.

9.2.1. Agroturistika

Agroturistika (přesněji agroturismus⁶⁵) je specifickou formou venkovského cestovního ruchu, která je vedle bezprostředního využívání přírody a krajiny venkova charakteristická přímým vztahem k zemědělským pracím nebo usedlostem se zemědělskou funkcí. Je provozována podnikateli v zemědělské prvovýrobě a slouží jim jako hlavní nebo další zdroj

⁶¹ ŠIMKOVÁ, Eva. Možnosti hipoturistiky v rozvoji venkova. In: Hradecké ekonomické dny 2006: Podnikání a rozvoj regionu. Sborník příspěvků. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006, s. 461-464. ISBN 80-7041-895-8.

⁶² Pásková M., Zelenka J., Cestovní ruch, výkladový slovník, MMR ČR 2002, str. 17

⁶³ ŠIMKOVÁ, Eva. Využití potenciálu venkovské turistiky pro regionální rozvoj. In: Hradecké ekonomické dny 2004: Financování výstavby regionu. Sborník příspěvků z konference FIM Univerzity Hradec Králové. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004, s. 190-195. ISBN 80-7041-366-2

⁶⁴ Pásková M., Zelenka J., Cestovní ruch, výkladový slovník, MMR ČR 2002, str. 39

⁶⁵ Pásková M., Zelenka J.: Cestovní ruch, výkladový slovník, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2002, str. 14

k udržení nebo rozšíření hlavního podnikatelského programu, tj. výroby zemědělských produktů (rostlinných nebo živočišných). Je ideálním typem rodinné dovolené. Zvláštnost agroturistiky na rodinné farmě spočívá v tom, že turista se volně pohybuje v provozním prostředí zemědělského podnikatele, resp. Má možnost se seznámit se vším, co tvoří zemědělskou usedlost. Jde zejména o domácí a hospodářská zvířata (kočky, psy, koně, krávy, prasata, ovce, kozy, drůbež aj.) a hospodářské objekty a movitosti (stáje, chlévy, stodoly, zemědělské stroje, nářadí apod.).⁶⁶

V rámci agroturistiky je ubytování zpravidla poskytováno v zemědělské usedlosti (na rodinné farmě) nebo v rekreačních objektech ve vlastnictví nebo užívání zemědělského podnikatele (chaty, sruby, chalupy, rekreační domky). Stravování v rámci agroturistiky nabízí široký prostor pro odbyt vlastních výpěstků, resp. Výrobků, v podobě surovin (brambory, maso, mléko, zelenina, ovoce) nebo polotovarů. Nabídka se většinou soustřeďuje na stravu a obvyčejně spjaté s vesnicí a zemědělstvím. Jako příklady lze uvést například biopotraviny ve vazbě na organické zemědělství nebo typická venkovská strava (opět mléko, brambory, krajová jídla jako kulajda, kyselo, kuba, houbová smaženice) nebo posvícenské slavnosti a zabijačkové hody, vinobraní apod. Hosté si mohou vařit sami nebo se stravovat v místních restauracích a hostincích. Agroturistika je tedy různě chápána a také velmi často různě definována. Ministerstvo zemědělství ČR např. definuje⁶⁷ agroturistiku jako formu venkovské turistiky, která je provozována podnikateli v zemědělské výrobě a slouží jim jako dodatečný nebo další finanční zdroj k udržení nebo rozšíření hlavního podnikatelského programu, tj. výroby zemědělských produktů. Tržby ze zemědělské výroby by vždy měly pro podnikatele v agroturistice představovat nejméně 51% celkových tržeb. Specifickou formu agroturistiky potom představuje ekoagroturistika.⁶⁸

9.2.2. Ekoagroturistika

Ekoagroturistika (nebo též ekoagroturismus⁶⁹) je turistika na ekologicky hospodařících farmách produkujících bio-produkty, které jsou umístěny ve zdravotně příznivém životním prostředí. Ekologická farma nepoužívá při výrobě rostlin a chovu zvířat žádné syntetické chemikálie, hnojiva, hormonální přípravky, umělá barviva či konzervační látky. Zvířata jsou chována přirozeným způsobem a krmena bez používání masokostních mouček apod. Produkty ekologického zemědělství podléhají přísné kontrole a splňují mezinárodní standardy

⁶⁶ Geografie cestovního ruchu České republiky. Praha: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 9788073803407.

⁶⁷ Kol. autorů: Turistika na venkově, Ministerstvo zemědělství ČR, 1994

⁶⁸ ŠIMKOVÁ, Eva. Využití potenciálu venkovské turistiky pro regionální rozvoj. In: Hradecké ekonomické dny 2004: Financování výstavby regionu. Sborník příspěvků z konference FIM Univerzity Hradec Králové. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004, s. 190-195. ISBN 80-7041-366-2

⁶⁹ Podrobněji viz Pásková M., Zelenka J.: Cestovní ruch, výkladový slovník, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2002, str. 72

a mohou používat ochrannou známku BIO. Podstatným znakem ekoagroturistiky je nejen sejetí turisty s farmářskou rodinou, ale i účast na zemědělských pracích a konzumace produktů jejich ekologického zemědělství.⁷⁰

9.2.3. Ekoturistika

Ekoturistika je nejčastěji vymezována jako cestovní ruch zaměřený na poznávání přírody a orientovaný především na poznávání přírodních rezervací, národních parků, chráněných krajinných oblastí a dalších přírodních krás tak, aby nebyly cestovním ruchem narušovány. Rozvíjí se především v krajinářsky a přírodně hodnotných oblastech s trasami pro jedno a vícedenní pochody. Podle odhadů UN WTO⁷¹ tvoří pobyty v přírodě až 7% všech mezinárodních výdajů na cestovní ruch.⁷² The World Resource Institute (1990) zjistil, že zatímco celý trh cestovního ruchu vzrostl za rok v průměru o 4 %, trh přírodní turistiky rostl o 10-30 % ročně (Reingold, 1993).⁷³ Do šetrných forem cestovního ruchu se často zařazuje i cykloturistika.

10. VÝZNAM VENKOVA

Význam venkova spočívá nejen v přírodním, ale i kulturním potenciálu. Existuje nespočet dokumentů týkajících se zkoumání venkova a tím nám to ukazuje, jak důležitá je tato problematika v České republice.

Státní zemědělský intervenční fond ve své SWOT analýze uvádí několik předností venkova⁷⁴:

- rozmanitost krajiny s vysokou přírodní diverzitou
- tradice zemědělství a hospodaření na půdě i v méně příznivých oblastech
- lesnická legislativa zohledňující principy trvale udržitelného hospodaření
- atraktivita krajiny pro domácí i zahraniční turistiku
- bohatství kulturního dědictví a tradic
- lidský potenciál a vysoká organizovanost obyvatelstva na venkově
- dostatečný potenciál pracovních sil pro zemědělský a lesnický sektor

⁷⁰ ŠIMKOVÁ, Eva. Možnosti hipoturistiky v rozvoji venkova. In: Hradecké ekonomické dny 2006: Podnikání a rozvoj regionu. Sborník příspěvků. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006, s. 461-464. ISBN 80-7041-895-8.

⁷¹ Světová organizace cestovního ruchu (anglicky United Nations World Tourism Organisation – UNWTO) je specializovaná agentura se statutem Organizace spojených národů a vedoucí mezinárodní organizace v oblasti cestovního ruchu. Její sídlo je v Madridu.

⁷² Mourek Daniel: Cestovní ruch a životní prostředí, Sborník „K udržitelnému rozvoji České republiky: vytváření podmínek“, Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí, Praha 2002, svazek III, str. 263

⁷³ Pásková M., Zelenka J., Cestovní ruch, výkladový slovník, MMR ČR 2002, str. 50

⁷⁴ Program rozvoje venkova České republiky 2007-2013. *Státní zemědělský intervenční fond* [online]. Praha 2007. [cit. 2013-05-26].

Obecně je vrcholem venkovského významu příroda, historie, zdroje potřebné k životu, kulturní dědictví, životní prostředí.

„Venkov je bydlištěm, rekreačním územím, hospodářskou jednotkou, místem společenských kontaktů, kulturním i přírodním prostorem. Tvoří nezastupitelnou součást naší krajiny. Je zázemím měst, má mnoho ekonomických, ekologických i sociálních funkcí.“⁷⁵

V současné době plní venkov trochu jiné funkce, než tomu bylo v dřívějších dobách. Dnes slouží především k rekreaci, relaxaci. Významem venkova se značně zabývá Jan Binek, podle něhož je význam venkova silně spjatý nejen s uvedenými funkce rekreace a regenerace, ale zabývá se i atraktivitou bydlení, prostoru k bydlení a jeho kvalitou, dále pak kvalitou životního prostředí.⁷⁶

11.ROZVOJ VENKOVA

Venkov je určitou specifickou částí životního prostoru, ve kterém se protíná prvek zemědělský, hospodářský a společenský. Dříve bylo zcela typické a charakteristické, že se venkov rovnal pojmu zemědělství. S dobou ale přibývá technický pokrok a ekonomika vyžaduje spíše průmysl než zemědělství. I počet potřebných lidí k zajištění dostatečného množství potravin klesá a pracovní síla se tak více naklání na stranu průmyslu a služeb.

„V současné době, když mluvíme o ekonomicky aktivním obyvatelstvu, většina nepracuje ani v zemědělství a ani v místě svého bydliště.“⁷⁷

11.1. PROGRAM ROZVOJE VENKOVA

Na základě oficiálně prezentovaného prvního návrhu nařízení Evropské Komise z roku 2011 k rozvoji venkova na období let 2014-2020 a jeho šesti základních priorit Unie, jež budou představovat nástroj podpory cílů SZP pro budoucí programové období, započaly přípravné práce pro tvorbu nového programového dokumentu.

⁷⁵ ŠIMKOVÁ, E. Udržitelný rozvoj venkova a role venkovské turistiky. *Ekonomie a management* [online]. 2008. [cit. 2013-05-26].

⁷⁶ BINEK, J., SVOBODOVÁ, H., HOLEČEK, J. a pol., *Synergie ve venkovském prostoru – Aktéři a nástroje rozvoje*

⁷⁷ Venkovský prostor a jeho oživení. Brno: Georgetown, 2007. ISBN 80-251-19-5.

V první polovině roku 2012 proběhly analýzy aktuálního stavu a potřeb pro 6 prioritních oblastí stanovených EK v nařízení pro rozvoj venkova.

Poté proběhly diskuse nad závěry analýz s nevládními organizacemi (PS Gremia) a proběhl první výběr opatření.⁷⁸

V druhé polovině roku 2012 docházelo k rozpracování jednotlivých opatření, byl vytvořen první draft programového dokumentu strukturovaného po kapitolách.

V květnu 2013 se předpokládá předložení 1. Verze PRV do vlády.⁷⁹

Důležité kroky, které budou v rámci přípravy probíhat i nadále v roce 2013 jsou:

- diskuse s nevládními organizacemi v rámci kulatých stolů i pracovních skupin
- rozpracovávání programového dokumentu dle vodítek EK
- koordinace s ostatními resorty (zejména MMR)
- příprava podkladů pro část Partnerské smlouvy
- projednávání v rámci institucí EU

Od 19.6.2013 mohou všichni posílat žádosti o dotace pro rozvoj venkova na roky 2014-2020 a to konkrétně v těchto oblastech⁸⁰:

Potravinářství a výroba krmiv

Určeno pro výrobce potravin a surovin pro lidskou potřebu, výrobce hotových krmiv pro hospodářská zvířata. Zemědělci mohou takto získat dotaci k investování do potravinářských provozů, do inovací potravinářské produkce a na náklady na spolupráci s výzkumnými a vzdělávacími subjekty v potravinářství.

Obnova lesů po kalamitách a podpora jejich společenské funkce

Majitel či nájemník lesa může dostat dotaci až 100% dotaci na obnovu lesů po kalamitách, na odstraňování škod způsobených povodněmi, na zavádění preventivních opatření a na podporu společenských funkcí lesů.

Majitelé a nájemci lesů, lesnictví a zpracování dřeva

⁷⁸ Obnova vesnice: publikace evropské pracovní společnosti pro rozvoj venkova a obnovu vesnice. 1. vyd. Brno: Ministerstvo životního prostředí, 1993, 63 s. ISBN 80-853-6858-7.

⁷⁹ Ministerstvo zahraničí. [online]. [cit. 2013-05-26]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/>

⁸⁰ Scandor. [online]. [cit. 2013-05-26]. Dostupné z: http://www.skandor.eu/cs/clanek/program-rozvoje-venkova.html?utm_source=adwords

Další dotaci až do 50% je možné získat na nákup lesnické techniky, na nákup strojů pro práci v lese a technologií pro zpracování dřeva. Až 100% dotace můžeme získat na budování a rekonstrukce lesních cest a ostatních objektů hospodářské infrastruktury v lesích, obnovu lesů po kalamitách a podporu společenské funkce lesů. Zvláště jsou podporovány projekty na využití a zpracování odpadní biomasy, nejen pro energetické účely.

Nezemědělství podnikatelé v obcích do 2.000 obyvatel

Na pořízení strojů, techniky a technologií, rekonstrukci či výstavbu budov lze získat dotaci v hodnotě až 50% - 60%. Tuto dotaci mohou získat podniky, které se nevěnují zemědělské prvovýrobě. Tyto podniky mají méně než 10 zaměstnanců a dotovaný majetek je využíván v provozovně umístěné v obci do 2.000 obyvatel.

Podnikatelé v zemědělství

Dotací jsou podporovány investiční projekty zaměřené na vybudování, rozšíření či modernizaci provozů rostlinné i živočišné výroby. Podporováno je i rozšiřování činností zemědělských podniků do oblastí mimo zemědělství – např. servisní, opravárenské a nezemědělské výrobní činnosti, maloobchod a další.

Cestovní ruch a agroturistika

Cestovní ruch a agroturistika jsou podporovány dotací 40% – 60%. Dotace je určena na projekty, jejichž cílem je nová výstavba nebo modernizace stávajících turistických ubytovacích zařízení v obcích do 2.000 obyvatel a související infrastruktury pro cestovní ruch – sportovní zařízení, půjčovny sportovního vybavení, wellness, stravovací zázemí a další, stejně jako tvorba a obnova pěších a lyžařských stezek, hipposteze, vinařských a dalších tematických stezek.

Zahájení činnosti mladých zemědělců

Tato dotace je určena pro začínající zemědělské podnikatele do 40 let věku na celém území ČR. Dotaci mohou získat na investice související se zahájením a rozvojem své podnikatelské činnosti.

Ochrana a rozvoj kulturního dědictví venkova a památek

Touto dotací je podporována údržba, obnova a další využití kulturních památek, památkově významných území, kulturních prvků vesnic a venkovské krajiny, historických parků, alejí

apod. Dále lze dotaci získat na budování výstavních expozic a muzeí s vazbou na místní historii, zajímavosti, umělecké aktivity a tradiční lidovou kulturu.

Program rozvoje venkova je hlavní součástí zachování venkova jeho podpory. Existuje mnoho webových stránek, na kterých jsou návody, jak o dotaci požádat, ale i kontakty na odborníky, kteří pomohou požádat a pak i poradí, jak získanou dotaci čerpat. Program přispívá k rozvoji venkovského prostoru České republiky, ke zlepšení životního prostředí, k rozvíjení podnikání, k vytvoření nových pracovních míst, snížení nezaměstnanosti na venkově a k posílení sounáležitosti obyvatel na venkově.

12. PRAKTICKÁ ČÁST

Část své bakalářské práce jsem pojala jako výzkumnou. Výzkum jsem prováděla formou dotazníku. [Příloha 1]

Dotazník se skládá z 10 otázek. Dotazník jsem založila na otevřených i uzavřených otázkách pro konkrétnější výsledky dotazníku. U otevřených otázek jsem pro snadnější orientaci dala výběr odpovědí s možností komentáře pro doplnění údajů.

Oslovila jsem muže i ženy různého věku. Kritérium jsem si dala pouze u spodní hranice, kterou jsem zadala na 18 letech.

Zaměřila jsem se na rozdílný život lidí ve městech a na venkově. Cílem je poukázat na kontrast mezi těmito životy a odpovědět na otázku, zdali je zachování venkova pro obyvatele české republiky nejen diskutabilním tématem, ale i důležitou součástí všedního i nevšedního života.

Setkala jsem se s obyvateli statutárního města Liberec, kde se mi podařilo oslovit 74 lidí.

Liberec je opravdovou metropolí českého severu, přirozeným správním, vzdělanostním, kulturním a ekonomickým centrem Libereckého kraje. Každého návštěvníka příjemně překvapí svojí nezvyklou polohou: leží v malebné kotlině mezi Jizerskými horami a dominantním, takřka bizarním Ještědským hřbetem, jenž dodávají městu horský ráz. Hora Ještěd (1012 m) je se „stavbou století“ skutečným symbolem Liberce, který je proto často označován jako „město pod Ještědem“. Napříč Libereckou kotlinou protéká řeka Nisa, jež pramení v podhůří Jizerských hor a později tvoří hraniční tok mezi Českou republikou, Spolkovou republikou Německou a Polskou republikou. Dnešní Liberec se rozkládá na ploše

106 km² a žije zde zhruba 106 000 obyvatel. Vysoká kulturní i hospodářská úroveň města se odrazila v osobitém stavebním vývoji.⁸¹ Liberec je nejen vyspělé město, ale je obklopeno krásami přírodních jevů, které umožňují všem obyvatelům čerpat energii kdykoli chtějí. Centrum města má obrovský architektonický fond u období 19. a 20. století⁸²

Jako protiklad jsem si vybrala obyvatele z malé vesnice ve středních Čechách Sokoleč. Zde se mi podařilo oslovit 24 lidí.

Obec Sokoleč je obec ležící 6 km jižně od lázeňského města Poděbrady. Má 925 obyvatel, rozlohu 627 ha a leží v nadmořské výšce 191m n/m. Vznik Sokolče se datuje do roku 1332 za vlády Přemysla Otakara II. Osada „Sokolčí“ sloužila k ubytování královské družiny a také jako stanice královských myslivců a sokolníků. Chovali se zde a cvičili sokoli pro královské hony. Dřívější osada nestála na místě, kde nyní obec leží, ale o několik stovek metrů dál směrem k Poděbradům. Poprvé se zde zavedla školní výuka v roce 1798. V roce 1868 škola vyhořela a ještě téhož roku v prosinci byla postavena nová. Nynější škola v secesním architektonickém stylu vítá žáky od roku 1904.⁸³

12.1. OBYVATELÉ MĚSTA LIBEREC

V Liberci [Příloha 2] jsem se snažila oslovit lidi z centra Liberce, kde jsem navštívila obchodní centra jako OG Plaza, který se nachází přímo v centru Liberce jen pár metrů od místní radnice. Toto obchodní centrum navštěvují převážně lidé pracující v centru města, jelikož je to jedno z mála míst, kde se dá parkovat. Dále jsem navštívila OC NISA, které se nachází na výpadovce na Prahu a je místem návštěvy dychtivých nadšenců do nakupování všeho druhu. Zde nalezneme spíše obyvatele okrajových částí Liberce, kteří nemají rádi shon ve městě a zapanou dopravu, kterou Liberec ve středu města vyniká.

Abych měla co nerůznorodější vzorek dotázaných, navštívila jsem i několik studentů vysoké školy technické (TUL), kteří studují minimálně 3 roky, aby byli spojeni s městem. V Liberci byli lidé vstřícní a vyplnění dotazníku mi nikdo z dotázaných neodmítl.

12.2. OBYVATELÉ VESNICE SOKOLEČ

Při návštěvě této malebné vesnice [Příloha 3], jsem musela obejít několik domů a požádat je o vyplnění dotazníku. Pamatuji si vesnický život z mládí, kdy jsme jezdili

⁸¹Čerpáno z oficiálních stránek obce: <http://www.liberec.cz/cz/mesto-samosprava/profil-statut-mesta/zakladni-udaje-meste/>

⁸²Liberec. Liberec: Knihy 555, 2012. ISBN 9788086660332

⁸³Čerpáno z oficiálních stránek obce: <http://www.sokolec.cz/>

k prarodičům a opět na mě dýchla ta zvláštní atmosféra. Jelikož byl všude ještě sníh, potkala jsem venku pouze dva lidi. Nezbylo mi tedy nic jiného, než s pokorou požádat domorodce o pomoc. Setkala jsem se s přátelským přivítáním a mnohdy i pohoštěním. U dotazníku mi lidé vyprávěli různé příběhy s tak klidným tónem v hlasech, že se mi ani nechtělo zpět do víru velkoměsta.

12.3. ZÁVĚR PRAKTICKÉ ČÁSTI

Výsledné odpovědi v dotazníku mě ani nějak nepřekvapily, spíše jsem přesně očekávala, že bude zhruba takto odpovídáno. [Příloha 4]

Obě skupiny mají podobný náhled na venkov a to takový, že ho berou jako něco, co v lidech vyvolává mír, lásku, svobodu, pohodu, klid a život. Na druhou stranu se pohled na město liší. Lidé z měst žijí spíše vzdálenou budoucností a je pro ně stěžejní kvantita. Naopak pro lidi z venkova je život ve městech zbytečně ukvapený. Lidé z venkova si užívají života teď a tady a nepotřebují k uspokojení svých tužeb kariérní růst či sdílení upravených fotografií na sociálních sítích. Potřebují pro svůj život dýchat s přírodou a kvalitou života je pro ně okruh blízkých lidí.

Lidé z měst mají podle dotazníku o lidech na vesnici mínění, že jsou méně vzdělaní. Toto je podle mě přeživší názor. Určitě nejsou lidé na vesnici méně chytrí, spíše bych to spojila s jejich nároky, kdy ke svému životu titul nepotřebují. Stačí jim moudrost a nabytá životní zkušenost.

Nikdo z venkovského prostředí by ve městě žít nechtěl, naopak u obyvatel města Liberec je představa klidu na venkově lákavá. I když mají možnost kdykoli vyrazit do hor, do blízkých lesů, tak představa o chatě na venkově je minimálně přitažlivá. Zde je hlavní ukazatel toho, proč je potřeba zachovat a vyvíjet venkov v jeho původní existenci. S tímto názorem se zcela ztotožňuji.

Myslím, že je vhodné a nezbytné poukázat na to, že život na venkově se za poslední roky posunul také vpřed. Už to není venkov, kde se lidé zabývají jen zemědělstvím. Sice většina z nich chová doma např. drůbež, pěstují zeleninu, ale už jen pro soukromé účely obživy. Tento pokrok nezastavíme a řekla bych, že ani lidé z venkova nechtějí. Nesmí se to ale vymknout kontrole, protože se z travnatých ploch stávají velice ceněné stavební parcely a bohatí lidé z měst je náruživě skupují a stavějí na nich svá víkendová sídla s moderním designem, který narušuje nádech venkova.

Z pohledu kulturního bohatství bohužel z dotazníku vyšlo najevo, že pro lidi z města jsou svátky třeba i důležité zachovat, ale netouží po bujarých a typických staročeských oslavách. Přitom se ale každý rád pozastaví nad tím, co je pro Česko typické, jako je třeba typický staročeský kroj.[Příloha 5]

12.4. ZPŮSOBY ŘEŠENÍ ZACHOVÁNÍ TRADIČNÍHO VENKOVA

Zde je nezbytně nutné, aby se každý z nás alespoň na chvíli zastavil a zamyslel se nejen nad ekonomickou stránkou venkova, ale hlavně nad generačním vývojem, protože nad ekonomickou stránkou by se měl zamyslet především stát a vláda, kterou jsme si zvolili.

Tradiční venkov nezahrnuje pouze zemědělskou činnost, ale hlavně nese historii českého státu.

Je potřebné, abychom se nezaměřovali na venkov jen ve smyslu zastavění neobydlených částí venkova, stavění megalomanských vil, vytváření zábavných parků a jiných staveb, ale měli bychom především zastávat funkci nositele venkovské kultury.

Součástí dotazníku bylo i dozvědět se o rozdílných názorech lidí z venkova a lidí z města. Je patrné, že lidé z měst si problematiku venkova zcela neuvědomují a berou ji jen jako doplněk a relaxaci od svého uspěchaného života. Z dotazníku vyšlo i to, že si většina lidí, ať už jsou to obyvatelé vesnic nebo obyvatelé měst, nedokáží představit život s partnerem, který vyrostl v opačné zóně. Nesudme prostředí, které nás sice ovlivňuje a určuje směr našeho vývoje a života, ale naopak.

Problém není v tom, jak lidé na venkově žijí, ale jak na ně lidé z měst pohlížejí. Soudíme člověka podle vzhledu a hned ho zařadíme: člověk v montérkách, ve starém oblečení, je hned podle většiny lidí vesničan. A i kdyby? Je na tom něco zlého vyrůstat v čistém nezkaženém prostředí, starat se o zvířata? Určitě ne a toto bychom si měli všichni uvědomit.

Nám, lidem z města, se líbí, že máme kam jet na rekreaci, máme chaty na venkově, kam jezdíme odpočívat. Toto ale nebude možné, pokud venkov zničíme a nebudeme ho rozvíjet a podporovat nejen ekonomicky ale také lidsky.

13. ZÁVĚR

Co dodat závěrem? Nejen, že mi zpracování této práce otevřelo obzory ohledně chování lidí na venkově a ve městech, ale ucelila jsem si názor na venkov a jeho obyvatele. Bohužel na toto téma není příliš mnoho publikací a samotný pojem venkov je velmi rozsáhlý a není nikde přesně definován. To však nemění nic na tom, že ať se může zdát, že se nás tato problematika netýká, tak opak je pravdou. Týká se všech obyvatel České republiky a dokonce nás všechny ovlivňuje, i když třeba ne každý den.

V úvodu bakalářské práce jsem si dala za cíl, vysvětlit pojem venkov a zatlačit na myšlenku, co můžeme pro jeho zachování udělat. Venkov není totiž jen nějaké katastrální a geografické území, které buď obestavíme či ne, ale hlavní funkcí a řekla bych i výhodou venkova je jeho specifická kultura. Nejen, že nás obohacuje svou historií a díky cestovnímu ruchu přispívá ekonomice této země, ale z pohledu sociologie čistí naši duši. Není jen tak, že ozdravovací pobyty, lázeňské pobyty a vůbec vše, co se týká k uzdravení našeho duševního zdraví, jsou umístěny v přírodních a čistých podmínkách. V neposlední řadě chci připomenout, že venkov umožňuje azyl v situacích, kdy nás dohnala moderní doba a potřebujeme tuto zrychlenou dobu zpomalit a zbavit se nahromaděného stresu.

Pokud mám vytyčit negativní stránky venkova, napadá pouze bariéra pro rozvoj moderních technologií, pokud se toto dá nazvat vůbec negativem.

Pokud má venkov zůstat venkovem, je potřeba, abychom se snažili udržet hodnotu kulturního dědictví. Z hlediska ekonomického se dá říci, že život venkova je hodně závislý na dotacích z krajů, dotací od státu a od EU. Zemědělství už není na takové úrovni, aby se venkov dokázal postarat sám o sebe, a proto je bez dotací nemožné udržet tyto hodnoty a krásy naší země.

Abych se přiblížila spíše k sociální stránce, kterou člověk jako samostatná jednotka můžeme všichni ovlivnit, zařadila jsem do své práce praktickou část. Díky tomuto výzkumu jsem došla k následujícím poznatkům. Lidé žijící ve městech berou zachování venkova jako samozřejmost a neuvědomují si výše uvedené skutečnosti. Venkov chápou jako místo, kde se mohou odreagovat a nemají povědomí o skutečném životě na venkově. Na druhou stranu lidé z venkova se dělí na několik skupin. Ti, kteří jsou zastánci svého stylu života, a moderní doba je absolutně neovlivnila. Bez těchto lidí, by venkov nebyl tím, čím ještě stále je. Další skupinou je mladší generace, která je smířena s modernizací, ale zachovává kulturní hodnoty vesnice a uznává je. I bez nich by venkov nebyl venkovem, jsou to nositelé tradic a díky nim naše děti třeba uvidí naživo pravou vesnickou veselku v krojích a my jim o tom budeme moci vyprávět příběhy ze svého mládí. A třetí skupinou jsou přistěhovalci, kteří okupují venkov a

snaží se z jeho klenotů vytěžit vše, co se dá. Staví honosné domy v moderním uprostřed vesnice, pořádají večírky, které přehlušují zvuk „země“ a nepřispějí ani prací a ani penězi pro venkov. Díky takovým se může jednou stát, že místo zeleně, uvidíme tzv. králíkárnny a místo víkendového relaxu nám zbyde už jen cestovat za odpočinkem do zahraničí.

14. RESUMÉ

The first aim of this thesis was to define the reach and Rural and describe the current status of rural areas. There are plenty of descriptions and rural communities in general, which defines the different aspects of the country. I find the law that definition, but most are based on population density or population itself. The second objective was to look at rural development from times past to the present. By now outweighs agriculture as it was previously. I do not see much of a problem as that of the rural losing cultural wealth and traditions of lost in oblivion. According to my research, most of the population realizes a rural issue, but time is such that we become consumers only and do not resolve the situation as well as we should. Most urban people use the countryside just for their own use relaxation and adventure. But if we do not pay hloběji rural issues, it will not be a place that we call peace and love.

With this work, I had the opportunity to reflect and remember especially the countryside. I want my children to transmit cultural experiences and show them the countryside as they remember him.

15. PŘEHLED PRAMENŮ

15.1. Tištěné zdroje

1. PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. Andragogický slovník. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Grada Publishing, a.s., 2012, s. 175. ISBN 978-80-247-3960--1.
2. GIDDENS, Anthony. Sociologie. 1. vyd. Praha: Argo, 1999, s. 228-229. ISBN 80-7203-124-4
3. JANDOUREK, Jan. Slovník sociologických pojmů. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Grada Publishing, a.s., 2012, s. 76. ISBN 978-80-247-3679-2.
4. Město. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 9788074293467.
5. KLÍPA, Ondřej. Lidé města: Urban People. Praha: Ermat Praha, 2005.
6. Venkovský prostor a jeho oživení. Brno: Georgetown, 2007. ISBN 80-251-19-5
7. SOCIOLOGIE. Praha: aRGO, 2000. ISBN 9788074520167
8. Cestovní ruch a Evropská unie. Praha: Univerzita J.A. Komenského Praha, 2011. ISBN 9788074520167.
9. Čtení o hradech, zámcích a městech. Praha: Ottovo nakladatelství, 2007. ISBN 8073606151
10. Historický lexikon obcí České republiky 1869 - 2005. Praha: Daranus, 2006. ISBN 8025013103
11. ŠIMKOVÁ, E. Udržitelný rozvoj venkova a role venkovské turistiky. Ekonomie a management [online]. 2008. [cit. 2013-05-26]
12. ŠIMKOVÁ, Eva. Možnosti hipoturistiky v rozvoji venkova. In: Hradecké ekonomické dny 2006: Podnikání a rozvoj regionu. Sborník příspěvků. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006, s. 461-464. ISBN 80-7041-895-8
13. ŠIMKOVÁ, Eva. Využití potenciálu venkovské turistiky pro regionální rozvoj. In: Hradecké ekonomické dny 2004: Financování výstavby regionu. Sborník příspěvků z konference FIM Univerzity Hradec Králové. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004, s. 190-195. ISBN 80-7041-366-2
14. Pásková M., Zelenka J.: Cestovní ruch, výkladový slovník, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2002
15. Liberec. Liberec: Knihy 555, 2012. ISBN 9788086660332
16. HAGGETT, Peter. Lidská sídla: The Utilization of EU Funds as a Development of a Local Infrastructure. Editor Pavel Červinka, John R Short. Překlad Vít Štěpánek. Praha:

Nakladatelský dům OP, 1994, 256 s. Velká geografická encyklopedie světa. ISBN 80-858-4114-2.

17. BINEK, Jan. Venkovský prostor a jeho oživení. Brno: Georgetown, 2007, 137 s

15.2. Internetové zdroje

1. Postavení venkova v Jihomoravském kraji, Český statistický úřad [online]. Brno 2009. 1. s. [cit. 2013-05-26]. Dostupný na [www.czso.cz/xj/edicniplan.nsf/t/3A004C907B/\\$File/6313610901.doc](http://www.czso.cz/xj/edicniplan.nsf/t/3A004C907B/$File/6313610901.doc)
2. Program rozvoje venkova byl Postavení venkova v Jihomoravském kraji, Český statistický úřad [online]. Brno 2009. 1. s. [cit. 2013-05-26]. Dostupný na [www.czso.cz/xj/edicniplan.nsf/t/3A004C907B/\\$File/6313610901.doc](http://www.czso.cz/xj/edicniplan.nsf/t/3A004C907B/$File/6313610901.doc)
3. Program rozvoje venkova České republiky 2007-2013. Státní zemědělský intervenční fond [online]. Praha 2007. [cit. 2013-05-26].
4. Oficiální stránky Ministerstva zemědělství: <http://eagri.cz/public/web/mze/>
5. Oficiální stránky města Liberec
<http://www.liberec.cz/cz/mesto-samosprava/profil-statut-mesta/zakladni-udaje-meste/>
6. Oficiální stránky Sokolče
<http://www.sokolec.cz/>

15.3. Právní předpisy

1. ZÁKON č. 128/2000 Sb. § 3 ze dne 12. dubna 2000

16. PŘÍLOHY

Příloha 1 Dotazník

DOTAZNÍK PRO VYPTRACOVÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE NA TÉMA "Zachování venkova a možnosti jejich vývoje".				
Město:				
Kdybyste si mohli vybrat, budete raději žít na venkově nebo ve městě?				
Venkov	Město			
Komentář:				
Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?				
Vyokoškolské	Střední	Základní		
Komentář:				
Kolik času trávíte měsíčně v přírodě?				
Každý den po práci	Každý volný víkend	Jeden víkend v měsíci	Přírodu nevyhledávám	
Komentář:				
Kolik času trávíte v obchodních centrech?				
Každý den	Jednou týdně	Jednou měsíčně	Několikrát do roka	Netrávím
Komentář:				
Co je pro Vás důležitější? Komunikace přes multimediální přístroje nebo kontakt „face to face“ ?				
Multimédia	Face to face			
Komentář:				
Je pro Vás dodržování tradičních hodnot svátků jako Velikonoce, 1.Máj, Mikuláš důležité?				
ANO	NE			
Komentář:				
Preferujete výběr partnera ze stejného způsobu života? (Městský, venkovský)				
ANO	NE			
Komentář:				
Myslíte si, že je důležité se zabývat otázkou zachování venkova?				
ANO	NE			
Komentář:				
Vyberte z následujícího to, co pro vás představuje venkov?				
Zemědělství	Svoboda	Chudoba	Příroda	Nízké vzdělání
Komentář:				
Vyberte z následujícího to, co pro vás představuje město?				
Noční život	Spěch	Svoboda	Dostupnost a možnosti	Vyšší vzdělání
Komentář:				

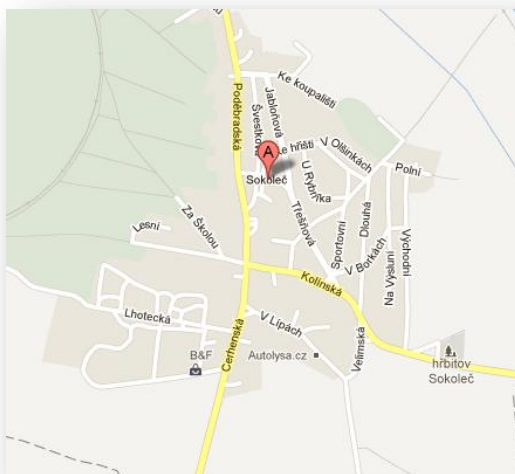
Zdroj: vlastní

Příloha 2 Mapa města Liberec

Zdroj: Mapy Google. [online]. [cit. 2013-05-26]. Dostupné z: <http://maps.google.cz/maps?hl=cs&tab=il>

Příloha 3 Mapa Sokolče

Zdroj: Mapy Google. [online]. [cit. 2013-05-26]. Dostupné z: <http://maps.google.cz/maps?hl=cs&tab=il>

VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU Z LIBERCE

Otázka č.1

Kdybyste si mohli vybrat, budete raději žít na venkově nebo ve městě?

54 z dotázaných odpovědělo, že by se města nevzdali. Dalších 12 odpovědělo, že by chtěli žít střídavě ve městě a střídavě na venkově a zbylých 8 tazatelů okomentovalo otázku jasným výrokem venkov.

Otázka č.2

Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

14 odpovědělo vysokoškolské a další dva měli více jak jeden titul. 15 lidí se věnuje momentálně vysokoškolskému vzdělání. 35 z dotázaných má ukončené středoškolské vzdělání, z toho 26 s maturitou. Ani jeden z tazatelů nevyjádřil názor na možnost studovat v pokročilém věku vysokou školu. 8 lidí udává jako své nejvyšší vzdělání základní s tím, že dva z nich nemají ukončeno ani to.

Otázka č.3

Kolik času trávíte měsíčně v přírodě?

12 lidí odpovědělo, že tráví skoro každý den odpočinkem v přírodě ať už aktivním odpočinkem nebo relaxem. 15 tazatelů tráví v přírodě alespoň víkendy, pokud to práce a povinnosti dovolí. 30 lidí odpovědělo, že tráví v přírodě jen pár dnů v měsíci, ale všichni se shodli na tom, že by raději trávili každý víkend v přírodě. Zbylých 17 vyplnilo v dotazníku, že přírodu nevyhledávají. Jeden z nich to okomentoval slovy:

„Kdybych měl auto, chatu a peníze, strávím každý den obklopen přírodou, ale vydělávám především na přežití, tak radši nemám na tyto věci ani pomyšlení. Stejně nejsou na dosah.“

Otázka č.4

Kolik času trávíte v obchodních centrech?

3 na tuto otázku odpověděli, že tráví v OC téměř každý den s komentáři, aby jim nic neuniklo. Odpověď jednou týdně zvolilo 10 lidí. Naopak jednou v měsíci navštíví centra 38 lidí. Z posledních 23 obyvatelů Liberce navštíví OC jednou do roka. Člověk, který by se absolutně vyhnul těmto obchodním domům, nebyl žádný.

Otázka č.5

Co je pro Vás důležitější? Komunikace přes multimediální přístroje nebo kontakt „face to face“ (tváří v tvář)?

63 tazajících odpovědělo, že upřednostňují kontakt u očí do očí. 11 ale raději komunikuje přes sociální sítě, telefony a internet obecně.

Otázka č.6

Je pro Vás dodržování tradičních hodnot svátků jako Velikonoce, 1.Máj, Mikuláš důležité?

Ano se objevilo v 58 odpovědích. Nedůležité je držet tyto tradiční hodnoty pro 16 lidí.

Otázka č.7

Preferujete výběr partnera ze stejného způsobu života? (Městský, venkovský)

46 lidí neřeší, kde budoucí partner vyrostl nebo žije a jak je ovlivněn okolním prostředím. Naopak 28 lidí preferuje partnera ze stejných podmínekžití. Někteří dokonce okomentovali tuto otázku, jako např.:

„Nechtěl bych partnerku z vesnice, abych jí musel učit modernímu světu. A nechci, aby po mě chtěla život bez adrenalinu.“

Otázka č.8

Myslíte si, že je důležité se zabývat otázkou zachování venkova?

70 lidí odpovědělo ANO, zbývající 4 odpověděli NE.

Otázka č.9

Vyberte z následujícího to, co pro vás představuje venkov?

Zemědělství – 48

Svoboda – 12

Chudoba – 1

Příroda – 11

Nízké vzdělání – 2

Otázka č.10

Vyberte z následujícího to, co pro vás představuje město?

Noční život – 19

Spěch – 34

Svoboda – 6

Dostupnost a možnosti – 12

Vyšší vzdělání – 3

VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU ZE SOKOLČE

Otázka č.1

Kdybyste si mohli vybrat, budete raději žít na venkově nebo ve městě?

Všech 24 lidí odpovědělo bez komentáře venkov.

Otázka č.2

Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

2 lidé měli vysokoškolské vzdělání, 16 středoškolské a zbylí měli výuční list.

Otázka č.3

Kolik času trávíte měsíčně v přírodě?

Na tuto otázku jsem dostala opět jednoznačnou odpověď: každý z nich tráví v přírodě každý den. Zmiňuji jeden komentář:

„Jak žít život bez čerstvého vzduchu. Je jedno, jestli je mráz nebo svítí sluníčko, hlavně že denně vidím mír všude okolo mě. Co to je za život, sedět v krabici u jiné krabice a své okolí znát jen z vyprávění. Nakrmit srnku u nás za plotem je nepopsatelný pocit, který bych přálo každému poznat.“

Otázka č.4

Kolik času trávíte v obchodních centrech?

7 lidí nikdy nenavštívili obchodní centra, zbylí se shodli na tom, že jednou za měsíc navštíví obchodní centra. Podle komentářů především za účelem nákupu trvanlivých potravin.

Otázka č.5

Co je pro Vás důležitější? Komunikace přes multimediální přístroje nebo kontakt „face to face“?

V této otázce se opakovala shoda odpovědí samozřejmě výběrem face to face. Někteří dokonce nechápali tuto otázku v tom smyslu, jak se mohou mít lidé rádi, když vlastně nejsou spolu.

Otázka č.6

Je pro Vás dodržování tradičních hodnot svátků jako Velikonoce, 1.Máj, Mikuláš důležité?

U této otázky se opakovala vzácná shoda. Pro všechny dotázané bylo jednoznačně důležité dodržovat tradici těchto svátků. Někteří starší obyvatelé mi dokonce ukazovali černobílé fotky z oslav. Někteří okomentovali otázku s tím, že už ale nemusí slavit jako tomu bylo dříve, kdy se oblákali do krojů atd.

Otázka č.7

Preferujete výběr partnera ze stejného způsobu života? (Městský, venkovský)

11 dotázaných odpovědělo, že raději preferují partnera ze stejných životních hodnot. 10 odpovědělo, že nemusí mít partnera ze stejného prostředí, ale většinou to okomentovali. Jeden z komentářů mluví za všechny:

„Jsem si jist, že by mi žena z města nevadila. Naopak by mi vnesla do domu trochu vzrušení. Jsem si ale i jistý, že taková žena by nechtěla život se mnou, slepicemi a králíky.“

Otázka č.8

Myslíte si, že je důležité se zabývat otázkou zachování venkova?

Všichni se shodli na tom, že zajisté ano. Na toto téma se v každé rodině strhla velká debata na téma ekonomiky, vlády, podpory od krajů a dalších.

Otázka č.9

Vyberte z následujícího to, co pro vás představuje venkov?

Zemědělství – 3

Svoboda – 4

Chudoba – 0

Příroda – 4

Nízké vzdělání – 0

Otázka č.10

Vyberte z následujícího to, co pro vás představuje město?

Noční život – 1

Spěch – 4

Svoboda – 0

Dostupnost a možnosti – 6

Vyšší vdělání – 0

Příloha 5

Zdroj: Obrázky Google. [online]. [cit. 2013-05-26]. Dostupné z: <http://www.google.cz/imghp?hl=cs&tab=ii>